

ZBROJNÁ VÝROBA NA SLOVENSKU V ROKOCH 1969 – 1992 (1. časť)

JAN ŠTAIGL – PETER TURZA

ŠTAIGL, J. – TURZA, P.: Armament Production in Slovakia in 1969 – 1992 (Part 1.). *Vojenská história*, 2, 17, 2013, pp 75-112, Bratislava.

Ambition of the study of this duo of authors is to map and analyze the armament production in Slovakia back in the “Czechoslovak” period of the era in question, i.e. from its beginning, which has already been pertracted, until the end of 1992. Considering the changing nature and extent of the special production or approaches thereto, as well as in effort to explain the issue based on the largest extent of information and in the context of a broader range of contexts, the authors decided to subdivide the study into two sections. The first section deals with the armament production development and its sharp increase until 1987, when the special production in Slovakia as well as within Czechoslovakia achieved the highest level since the end of the World War II. These issues are dealt with in connection with the key factors influencing or accompanying the armament production development in Czechoslovakia, as well as on the background of international and internal changes.

The first section of the study is based especially on original documents from the archives in the Slovak Republic and Czech Republic, in particular on the documents from the as yet recondite or inaccessible, or possibly unused archival funds.

Military History. Slovakia. Armament Production in Slovakia in 1969 – 1992.

Na prelome 60. a 70. rokov minulého storočia sa začala nová vývojová etapa zbrojnej výroby na Slovensku. Bola charakteristická dynamickým rozvojom podnikov s výrobou „špeciálu“¹, prudkým vzostupom zbrojnej produkcie a nasledujúcim strmhlavým, viacerými objektívnymi i subjektívnymi príčinami ovplyvneným prepadom, ako aj oddeľením sa slovenských vývojových a výrobných základní od českých. Rozdelením Československa a vznikom dvoch samostatných suverénnych republík – Českej republiky a Slovenskej republiky – k 1. januáru 1993 sa realizovala separácia relatívne jednotného potenciálu zbrojného priemyslu, ktorý v tom čase prechádzal zložitým obdobím konverzie. Po zániku

¹ Zbrojná výroba tvorí špeciálnu, na vojenské využitie orientovanú časť celkovej priemyselnej produkcie. V tomto zmysle, z hľadiska skúmanej problematiky, ponímame pojmy zbrojná výroba, špeciálna výroba alebo výroba špeciálu ako synonymá. V súčasnosti sa namiesto pojmu zbrojný priemysel používa pojem obranný priemysel.

federácie táto pokračovala dvoma rozdielnymi cestami a v odlišných vnútropolitických podmienkach. To podstatne ovplyvnilo aj nasledujúci vývoj infraštruktúry výskumno-vývojových a výrobných organizácií zbrojného priemyslu v oboch republikách a ich schopnosť prispôbiť sa zmeneným spoločenským a trhovým podmienkam.

Naša štúdia nemá ambície postihnúť problematiku zbrojnej výroby na Slovensku v celom časovom i obsahovom vymedzení tejto etapy, tzn. od spomenutého rozvoja špeciálnej produkcie, cez jej útlm a konverziu, až po odrazenie sa od „dna“ a opätovný vstup do vzostupnej fázy v polovici 90. rokov. Sledovanie otázok zbrojnej výroby v prvých rokoch samostatnej Slovenskej republiky je limitované predovšetkým malou dostupnosťou relevantných materiálov. Zámerom tejto štúdie je preto zmapovať a analyzovať zbrojnú výrobu na Slovensku ešte v „československom“ období predmetnej etapy, tzn. od jej už pertraktovaného začiatku do konca roka 1992. Vzhľadom na meniaci sa charakter a rozsah špeciálnej produkcie či prístupov k nej, ako aj v snahe priblížiť problematiku na základe čo najväčšieho počtu informácií a v kontexte širšieho spektra súvislostí, sa autori rozhodli štúdiu rozčleniť na dve časti. Prvá časť sa zaoberá rozvojom zbrojnej výroby a jej prudkým vzostupom do roku 1987, keď produkcia špeciálu na Slovensku, a tiež aj v rámci Československa, dosiahla najvyššiu úroveň od skončenia druhej svetovej vojny. Druhá časť potom sleduje slovenské aspekty nasledujúceho procesu útlmu rozvojových tendencií zbrojnej výroby, pokles špeciálnej produkcie a priebeh, výsledky a dôsledky konverzie zbrojného priemyslu na Slovensku v záverečnej etape existencie federálneho štátu. Tieto otázky sú riešené v spojení s kľúčovými faktormi, ktoré ovplyvňovali alebo sprevádzali vývoj zbrojnej výroby v Československu, ako aj na pozadí medzinárodných a vnútropolitických zmien.

Prvá časť štúdie sa opiera predovšetkým o pôvodné materiály z archívov v Slovenskej republike a Českej republike, osobitne, o dokumenty z doposiaľ málo známych alebo neprístupných, respektíve nevyužívaných archívnych fondov. V druhej časti štúdie autori podstatne viac využili dobovú tlač a publikované výsledky iných bádateľov, najmä z Českej republiky.

Zmena unitárneho štátoprávneho usporiadania Československej socialistickej republiky (ČSSR) na federáciu k 1. januáru 1969 priniesla, okrem iného, aj novú organizáciu štruktúry štátnych orgánov a nové formy koordinovania a riadenia podnikov výrobných a výskumno-vývojovej sféry. Novovytvorené Ministerstvo priemyslu Slovenskej socialistickej republiky (MP SSR) prevzalo do svojej pôsobnosti riadenie všetkých priemyselných podnikov na teritóriu SSR vrátane podnikov zaoberajúcich sa zbrojnou výrobou. Za zabezpečenie výrobných programov a plnenia stanovených úloh a objemu produkcie zodpovedalo spolu s Ministerstvom plánovania SSR. V štruktúre MP SSR sa otázkami výroby vojenskej techniky zaoberal odbor obrany.

Základné smery vývoja zbrojnej výroby a zamerania výrobných programov, otázky kooperačných väzieb, objemu špeciálnej produkcie z hľadiska potrieb čs. ozbrojených síl a dodávok určených na export, ako aj investičnej politiky rozvoja výrobných a výskumno-vývojovej základne zbrojného priemyslu naďalej riešili ústredné federálne orgány – Štátna plánovacia komisia v spolupráci s Ministerstvom národnej obrany ČSSR, Ministerstvom zahraničného obchodu ČSSR a Federálnym výborom pre priemysel (predseda bol v postavení ministra). Medzinárodné väzby čs. zbrojného priemyslu v rámci členských krajín Varšavskej zmluvy zabezpečovala Stála čs. delegácia pre hospodársku a vedecko-technickú

spoluprácu v oblasti obrany (ďalej Stála čs. delegácia)² spolu s dvojstrannými stálymi komisiami ČSSR a ďalších štátov koalície.³ Ústredným koordináčnym orgánom socialistických krajín v oblasti zbrojnej výroby bola Stála komisia Rady vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP) pre obranný priemysel (ďalej Stála komisia RVHP).⁴ Zahraničný obchod s vojenským materiálom riadila Hlavná technická správa Ministerstva zahraničného obchodu ČSSR. Monopolným realizátorom vývozu a dovozu špeciálu bola štátna firma OMNIPOL.

V čase, keď riadenie výroby „špeciálu“ na Slovensku prechádzalo do kompetencie MP SSR, tvoril jej objem okolo 45 percent celoštátnej zbrojnej produkcie. Výrobnú základňu zbrojného priemyslu tvorilo 25 podnikov, v ktorých sa na výrobe špeciálu priamo podieľalo takmer 20-tisíc pracovníkov.⁵ Štruktúra zbrojnej priemyselnej základne, vybudovanej najmä v priebehu 50. a 60. rokov⁶, odzrkadľovala prevažujúcu orientáciu na finalizujúce výrobné kapacity s čiastkovou výrobou polotovarov a rozsiahlymi subdodávkami z českých podnikov a ďalších krajín Varšavskej zmluvy. Ťažisko špeciálnej výroby bolo sústredené v strojárstve, kde jadro výrobného programu tvorila tanková a delostrelecká technika a munícia. Nepochybne menším objemom výrobkov sa na zbrojnej výrobe podieľal chemický a elektrotechnický priemysel, ako aj priemysel celulózy a papiera.

Najväčší producenti špeciálnej techniky v oblasti strojárstva boli sústredení vo Výrobnohospodárskej jednotke (VHJ)⁷ Závodov ťažkého strojárstva (ZŤS) Martin. Išlo o ZŤS Martin, ZŤS Prakovce, Strojárske a metalurgické závody (SMZ) Dubnica nad Váhom⁸, Podpoľianske strojárne (PPS) Detva⁹ a Slovenské lodenice Komárno¹⁰. Neskôr, v roku 1975, boli do VHJ ZŤS Martin začlenené aj Východoslovenské strojárne Košice¹¹. Medzi ďalších vý-

² Hlavnou úlohou Stálej čs. delegácie bola príprava, uskutočňovanie a kontrola hospodárskej a vedecko-technickej spolupráce v oblasti obrany, najmä pokiaľ ide o činnosť v Stálej komisii RVHP a v dvojstranných komisiách.

³ Išlo o Stálu čs.-maďarskú komisiu pre technickú a hospodársku spoluprácu v oblasti obrany, Stálu čs.-poľskú komisiu pre technickú a hospodársku spoluprácu v oblasti obrany, Stálu čs.-nemeckú komisiu pre vedecko-technickú a vzájomnú pomoc v oblasti zbrojnej výroby a rozvoja novej vojenskej techniky a Stálu čs.-bulharskú komisiu pre hospodársku a vedecko-technickú spoluprácu v oblasti obrany.

⁴ Stála komisia RVHP pre obranný priemysel bola vytvorená na VII. zasadnutí RVHP, ktoré sa uskutočnilo v dňoch 18. – 25. mája 1956 v Berlíne. Deklarovaným cieľom jej činnosti bolo „*dalším rozširovaním hospodárskych styků mezi členskými zeměmi Komise a organizováním mnohostranné spolupráce napomáhat rozvoji obranného průmyslu, urychlování technického pokroku, zvyšování produktivity práce a dosažení co nejmenších vlastních nákladů v tomto výrobním odvětví v zájmu co nejúplnějšího zabezpečení potřebné vojenské techniky pro členské země Rady.*“ VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1966, šk. 33, č. j. 003580-48/1966 *Základní východiska pro rozpracování předběžného výhledu výstavby ČSLA do roku 1980.*

⁵ SNA Bratislava, f. MP 1969-1992 (utajované - nespracované), šk. 69, č. j. 009/69-MT *Správa o stave vývoja a výroby výrobkov špeciálnej techniky v podnikoch MP-SSR.*

⁶ Bližšie ŠTAIGL, Jan. Zbrojná výroba na Slovensku po druhej svetovej vojne (1945-1953). In *Vojenská história*, 6, 2002, č. 2, s. 66-92. ISSN 9335-3314 a ŠTAIGL, Jan. Zbrojná výroba na Slovensku v rokoch 1954-1960. In *Vojenská história*, 7, 2003, č. 1, s. 66-92. ISSN 9335-3314.

⁷ VHJ predstavovala stredný stupeň riadenia „*organizačných štruktúr výrobnotechnickej a vedeckovýskumnej základne národného hospodárstva*“ socialistického Československa. Bola postavená približne na úroveň koncernu, ktorý sa vtedy nazýval „trust“.

⁸ Od roku 1978 ZŤS Dubnica nad Váhom.

⁹ Od roku 1978 ZŤS Detva. Do PPS Detva boli začlenené závody Krupina (1968), Tisovec (1968), Vlkanová (1969), Lučenec (1977 delimitácia zo ZŤS Martin) a Rimavská Sobota (výstavba sa začala r. 1977).

¹⁰ Od roku 1979 ZŤS Komárno.

¹¹ Do roku 1974 ako CHEPOS, závod 15 Košice, v rokoch 1975-1990 ZŤS Košice.

robocov „špeciálu“ patrili Závody všeobecného strojárstva (ZVS) Dubnica nad Váhom ako súčasť VHJ ZVS Brno, Považské strojárne (PS, v rokoch 1980 – 1992 Závody na výrobu ložísk – ZVL, potom opäť PS) Považská Bystrica, Vihorlat Snina, Sandrik Dolné Hámre, Mostáreň Brezno, Tatra Bánovce nad Bebravou a Meopta Bratislava. V elektrotechnickom priemysle išlo o závody Tesla v Bratislave, Nižnej, Liptovskom Hrádku, Banskej Bystrici a Piešťanoch, Kablo Bratislava, Bratislavské elektrotechnické závody (BEZ) Bratislava a Slovenské elektrotechnické závody (SEZ) Krompachy. V oblasti chemického priemyslu bola výroba špeciálnej techniky zavedená v závodoch CHEMKO n. p. Strážske, CHZJD n. p. Bratislava, Považské chemické závody (PCHZ) n. p. Žilina a Slovenské lúčobné závody (SLZ) n. p. Hnúšťa. Špeciálnu výrobu v priemysle celulózy a papiera zabezpečovali podniky Chemicelulóza n. p. Žilina, Harmanecké papierne n. p. Harmanec a Východoslovenské celulóžky a papierne n. p. Hencovce. Prehľad o výrobných programoch podnikov poskytuje príloha č. 1.

Dôležitý článok rozvoja špeciálnej techniky a zabezpečenia jej výroby tvorila výskumno-vývojová základňa. V strojárstve mala dominantné postavenie Konštrukta Trenčín. Predstavovala vedúce odborové pracovisko pre tieto odbory: delostrelecké zbrane (poľné delá, tankové, protitankové, protiletadlové a bezzáklzové kanóny, mínomety, raketomety a granátomety), raketová technika, odminovacie a zamínovacie prostriedky (výbušné i mechanické), munícia pre delostrelecké zbrane, ženiijná munícia (míny a náboje), automatizované systémy velenia a riadenia, špeciálne zariadenia pre automatizované riadenia, laboračná technika a výrobná technológia, koordinačné činnosti dodávok investičných celkov a špeciálna meracia technika pre tieto odbory. Úzko spolupracovala s výskumno-vývojovými organizáciami a vysokoškolskými a vedeckými pracoviskami v celej ČSSR. V roku 1969 v oblasti špeciálnej techniky riešila 85 výskumno-vývojových úloh, z toho 8 štátnych, ktorých bola hlavným riešiteľom.¹² Išlo najmä o vývojové práce na 122 mm salvovom raketomete BM-21 GRAD podľa sovietskej licencie, 152 mm kanónovej hűfnici DANA, leteckej bombe MARS, raketovom kontajneri RAK, mostnom automobile MOBIL, anténnom stožiare letiskového rádiolokátora KOMÁR a bezkontaktnéj protitankovej míne ÚSMEV.¹³

Druhou najväčšou výskumno-vývojovou základňou pre špeciálnu techniku bol Vývojový závod Turčianskych strojárni v Martine. Patril do VHJ ZŤS Martin a bol poverený funkciou vedúceho odborového pracoviska pre odbory: tanky, transportéry (pásovú aj kolovú), bojové vozidlá pechoty, aplikácie týchto prostriedkov na rôzne účely a agregáty týchto prostriedkov. Výsledky činnosti pracoviska boli určené predovšetkým pre ZŤS Martin a PPS Detva. V roku 1969 závod riešil 19 úloh výskumu a vývoja špeciálnej techniky, z toho 8 úloh štátnych a dve úlohy štátne – komplexné, ktorých bol nositeľom. Išlo o vývoj veliteľského tanku T-55AK (VELTA), vyslobodzovacieho a žeriavového vozidla (JEVOZ), zvýšenie životnosti koľajových pásov obrnených transportérov (ŽIPAS) a iné práce.¹⁴ Vlastné výskumno-vývojové pracoviská pre špeciálnu techniku mali aj PS Považská Bystrica, Východoslovenské strojárne Košice, SMZ Dubnica n. Váhom, PS Detva, Chemko Strážske a iné závody. Boli zamerané predovšetkým na prípravu už vyriešených vývojových úloh z iných pracovísk pre výrobné programy „vlastných“ podnikov a na riešenie technologických a metalurgických úloh technického rozvoja.¹⁵

¹² Ref. 5.

¹³ VOPAT, Zdeněk a kol. *Konštrukta Trenčín v dejinách československého a slovenského zbrojného priemyslu*. Bratislava : Magnet Press Slovakia 2000, s. 86. ISBN 80-968327.

¹⁴ Ref. 5.

¹⁵ Tamže.

Zameranie a úlohy výrobnjej, ako aj výskumno-vývojevej základne špeciálnej techniky na Slovensku v tomto čase ovplyvňoval rad vonkajších a vnútorných faktorov, predovšetkým: 1) zabezpečovanie potrieb tak československých ozbrojených síl, ako aj ostatných armád členských štátov Varšavskej zmluvy, 2) výrobná koordinácia zbrojných programov štátov Varšavskej zmluvy – pozri prílohu č. 2, 3) vzájomné dodávky vojenskej techniky medzi ČSSR a ďalšími štátmi Varšavskej zmluvy vyjadrené v krátkodobých, strednodobých a dlhodobých dohodách, ktorých zameranie menilo postavenie ČSSR v rámci RVHP z tradične vývoznjej krajiny vojenskej techniky na krajinu s výrazným podielom aj jej dovozu¹⁶, 4) rozširovanie exportu vojenskej techniky do nesocialistických krajín s dôrazom na tzv. rozvojové štáty¹⁷, 5) prechod na technicky náročnejšie výrobky vojenskej techniky so značnými požiadavkami na hutnú a chemickú výrobnú základňu a elektrotechnický a optický priemysel, 6) uvoľňovanie niektorých výrobných kapacít v dôsledku plánovaného dokončovania výroby „neperspektívnych“ typov bojovej techniky a s tým spojené hľadanie náhradných výrobných programov, 7) nevybudované kapacity pre kompletizovanie finálnych výrobkov v progresívnych oblastiach vojenskej produkcie, osobitne v elektronickom priemysle a 8) malá stabilita výrobných programov a časté zmeny pohľadu na rozvoj výrobných odborov, ktoré sa premietali do kompletizačných a kooperačných vzťahov.¹⁸

Hlavná pozornosť sa v oblasti výroby špeciálu na Slovensku sústreďovala na produkciu tankov a inej pásovej techniky. Išlo o špecializovanú výrobu ČSSR (a Poľska) v rámci RVHP, pričom výroba tankov a obrnených transportérov bola z finančného hľadiska pre národné hospodárstvo veľmi výhodná – napr. ročná produkcia tankov prinášala čistý zisk cca 1,6 miliardy Kčs.¹⁹ V tankovej výrobe dominovala od roku 1967 výroba tankov typu T-55A a T-55AK (veliteľských) a ich účelových aplikácií – vyslobodzovacích tankov VT-55A a mostných tankov MT-55A. Objem výroby v rokoch 1969 – 1970, ako aj odberateľov vyrobených tankov, tzn. MNO pre potreby ČSĽA a ministerstvo zahraničného obchodu (MZO) pre dodávky do zahraničia, uvádza tabuľka č. 1. V PPS Detva pokračovala výroba obrnených transportérov OT-62, ktorá sa začala v roku 1963.²⁰ Podľa MP SSR boli smerné

¹⁶ Príčinami narastajúceho dovozu boli predovšetkým dodávky najnovšej leteckej a raketovej techniky pre čs. armádu zo ZSSR a rozširujúca sa výrobná základňa a špecializácia výroby vojenskej techniky v krajinách Varšavskej zmluvy.

¹⁷ Išlo najmä o Egypt, Irak, Indiu, Sýriu, Sudán a Alžírsko, neskôr aj Líbyu. Pozri napr. PÚČIK, Miloš. Vývoz zbraní a špeciálnej techniky do záujmových krajín bývalej ČSSR v sedemdesiatych rokoch. In *Apológia*, 1996, č. 8, s. 24-25. ISSN 1335-0463 a č. 9, s. 28-29 a BAKA, Igor. Československá vojenská pomoc Líbyi v 70. rokoch 20. storočia. In *Vojenská história*, 16, 2012, č. 1, s. 55-76. ISSN 1335-3314.

¹⁸ VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1969, šk. 184, sign. 22-2/11 *Protokoly z dvostranných konzultácií medzi členskými zeměmi Stále komise RVHP pro obranný průmysl o koordinaci plánů výroby a vzájemných dodávek vojenské techniky na léta 1971-1975 v Moskvě* 25. 3. – 1. 4. 1969; VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 137, sign. 3/19 *List ministra plánovania SSR ministromi zahraničného obchodu ČSSR z 20. augusta 1970 a jeho prílohy*; VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 146, sign. 33/18 *Komplexní rozbor problematiky speciální techniky a předpoklad plnění závazků vůči SSSR a ostatním socialistickým státům* a VÚA-VHA Praha, f. MNO/KM 1970, šk. 22, sign. 1-12/4-13 *Stručná správa o výsledcích hlavních mezistátních jednání o obchodu se speciálním materiálem za léta 1968-1969* a sign. 1-12/4-19 *Vzájemné dodávky vojenské techniky v letech 1971-1975*.

¹⁹ VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 146, sig. 33/18, *Komplexní rozbor problematiky speciální techniky a předpoklad plnění závazků vůči SSSR a ostatním socialistickým státům*.

²⁰ Podľa pôvodných zámerov sa mala výroba OT-62 skončiť v roku 1969, keď plánovaná vybavenosť ČSĽA týmito vozidlami dosiahla 96 percent. Úspešný export transportérov (používali ich, okrem

Tabuľka č. 1

Výroba tankov na Slovensku v rokoch 1969 – 1970²¹

Typ	Produkcia (v kusoch)			Odberateľ					
				MNO			MZO		
	1969	1970	Spolu	1969	1970	Spolu	1969	1970	Spolu
T-55A	632	568	1 200	287	247	534	345	321	666
T-55AK		5	5		5	5			
VT-55A	21	119	140	5	44	49	16	75	91
MT-55A	9	48	57	2	19	21	7	29	36
Spolu	662	740	1 402	294	315	609	368	425	793

čísla osobitnej časti štátneho plánu na rok 1969 v odbore tankovej a pásovej techniky splnené na 101,4 percenta. Úspešné však bolo aj plnenie úloh v iných oblastiach výroby vojenskej techniky. Zo sledovaných 27 záväzných úloh výroby bol v šiestich prípadoch ich objem prekročený, 15 úloh bolo splnených v plnom rozsahu a v piatich prípadoch sa nepodarilo plán výroby splniť (pozri tabuľku č. 2). V celkovom meradle bola výroba špeciálu v roku 1969 na Slovensku splnená na 99,6 percenta, čo vo finančnom objeme predstavovalo sumu 3 272,2 mil. Kčs z plánovaných 3 286,3 mil. Kčs. Zmluvne dohovorené dodávky vojenskej techniky boli splnené na 101,3 percenta (3 662,9 mil. Kčs namiesto plánovaných 3 615,3 mil. Kčs).²²

Spolu s riadením podnikov so špeciálnou výrobou MP SSR prevzalo zodpovednosť aj za plnenie s tým súvisiacich plánov investičnej výstavby. Išlo konkrétne o 11 záväzných stavieb s vyčleneným objemom investičných prostriedkov pre rok 1969 v celkovej sume 90,3 mil. Kčs.²³ Medzi ťažiskové stavby patrilo rozšírenie motorárne v ZŤS Martin, výstavba ústredného skladu materiálu v PPS Detva a pobočného závodu v Krupine, ako aj nových prevádzok v PCHZ Žilina a SLZ Hnúšťa. O rok neskôr MP SSR získalo aj finančné prostriedky na výstavbu prototypovej prevádzky v Konštrukte Trenčín, kde boli rozpočtové náklady vyčíslené na 138,845 mil. Kčs²⁴. Na plnenie záväzných úloh vo výskumno-vývojovej základni, respektíve na čerpanie limitu neinvestičných prostriedkov vo fonde veda a technika, bola na účet MP SSR delimitovaná čiastka 33,558 mil. Kčs.²⁵

iného, armády Egypta, Indie, Iraku, Izraela, Líbye, Poľska, Maroka a Sudánu) a stiahnutie 205 vozidiel z výzbroje ČSLA na zabezpečenie dodávky do Egypta v roku 1969 však viedli k rozhodnutiu pokračovať, aj keď v menšom objeme, v ich výrobe.

²¹ FRANCEV, Vladimír. *Československé tankové sily 1945-1992*. Praha : Grada Publishing a. s. 2012, s. 115-116. ISBN 978-80-247-4029-4. K rovnakým údajom autori dospeli na základe materiálov JEŽEK, František. *Prehľad výrobkov vozidlovej vojenskej techniky vyrábanej v Strojárskych závodoch Martin od roku 1952 do roku 1978. Popis a technické parametre*. Martin : ZŤS-VVÚ 1995; VÚA – VHA Praha, f. MNO/GŠ-TAS, pomôcka čj. 0121/19 a čj. 0121/20 a Archív VÝVOJ Martin a. s., Správa SRK – 81/76 *Výroba špeciálnej techniky v TS/ZŤS/Martin 1970-1975*.

²² SNA Bratislava, f. MP SSR 1969-1992 (utajované - nespracované), šk. 69, č. j. 00521/70 *Predbežná správa o plnení zvláštnej časti plánu za rok 1969*.

²³ Tamže.

²⁴ Ref. 13, s. 90.

²⁵ Ref. 23.

Cez prevažujúce pozitívne hodnotenia existoval vo výrobe špeciálnej techniky rad latentných i novovznikajúcich problémov. Poukazovali na ne aj materiály spracovávané v súvislosti s prípravou smerníc pre spracovanie plánov výroby špeciálnej techniky na 5. päťročnicu, tzn. roky 1971 – 1975. Okrem už spomenutých vonkajších a vnútorných faktorov ovplyvňujúcich zbrojnú výrobu upozorňovali predovšetkým na zdĺhavé rokovania MNO s orgánmi Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy o zaradení novej alebo vyvíjanej techniky do výzbroje armád štátov tejto koalície, ako aj o určení hlavného garanta výroby, na pomalý proces uzatvárania dlhodobých, strednodobých a krátkodobých zmlúv o vzájomných dodávkach vojenského materiálu medzi štátmi Varšavskej zmluvy, nejasnené zámery čs. MNO vo vyzbrojovaní čs. armády protiletadlovou, delostreleckou a raketovou technikou, nedostatočné investičné zabezpečenie nábehu výroby nových výrobkov vojenskej techniky a nejasnené zámery o perspektívnom smerovaní výskumnej a vývojovej základne.²⁶

²⁶ Tamže.

Tabuľka č. 2

Plnenie plánu záväzných úloh vojenskej techniky v roku 1969²⁷

Záväzná úloha	Merná jednotka	Výroba		
		Plán	Splnenie	Percentá plánu
tank T-55A	ks	627	632	100,8
podvozok T-55A	ks	18	41	227,7
MT-55A	ks	9	9	100,0
VT-55A	ks	35	21	60,0
OT-62	ks	200	200	100,0
OT-62R3	ks	10	10	100,0
OT-62R2	ks	90	90	100,0
náhradné diely	mil. Kčs	412,2	295,6	71,7
motorový vlečný čln	ks	27	27	100,0
prívies pre odmínovač	ks	34	34	100,0
PIŽMO	súpr.	10	5	50,0
pontón SMS	ks	36	36	100,0
mostová súprava MS	ks	23	23	100,0
Infra prístroj PNV57	ks	5000	5150	103,0
pozorovací prístroj TPKU-2B	ks	2289	2289	100,0
ochranný materiál	t	134	138	102,9
ochranný plášť vz. 43	súpr.	40 000	40 000	100,0
7,62 mm náboj vz. 43	tis. ks	4200	4336	103,2
100 mm náboj priepalný	tis. ks	100	100	100,0
100 mm náboj trieštivý	tis. ks	103	103	100,0
100 mm náboj protipancierový	tis. ks	56	56	100,0
122 mm náboj raketový	tis. ks	7	7	100,0
PTRS MALJUTKA	ks	1200	1200	100,0
cisternový plnič lietadiel T-138 CL	ks	110	110	100,0
cisternový prívies CP 12	ks	160	115	71,8
preukazníkové trubičky	tis. ks	1480	1495,7	101,06
aktívne uhlie do filtrov ochr. masiek	t	233	183,2	78,6

Za osobitne závažné materiály považovali riešenie voľných kapacít v prevádzkach s tankovou výrobou, a to predovšetkým v súvislosti s predpokladaným skončením prezbrojovania armád Varšavskej zmluvy tankmi T-55, respektíve T-55A. V auguste 1970 minister plánovania SSR Herbert Ďurkovič upozornil ministrov národnej obrany a zahraničného obchodu ČSSR, že „požiadavky zákazníkov (rozumej MNO a MZO – pozn. J. Š.) na uvedenie špeciálnu techniku pre 5. päťročný plán ani zďaleka nevyťažujú vybudované výrobné kapacity“.²⁸ V kontexte s „optimálnou“ ročnou výrobnou kapacitou 750 – 800

²⁷ VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 146, sign. 33/18 *Komplexní rozbor problematiky speciální techniky a předpoklad plnění závazků vůči SSSR a ostatním socialistickým státům.*

²⁸ VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 137, sign. 3/19 *List ministra plánovania SSR ministrovi zahraničného obchodu ČSSR z 20. augusta 1970.*

tankov mal predpokladaný výpadok výroby v rokoch 1971 – 1975 dosiahnuť objem cca 1 400 – 1 700 tankov, čo by vytvorilo finančnú stratu vo výške 3 miliárd Kčs. Podčiarkol, že táto situácia by mala veľmi nepriaznivý vplyv na ekonomickú situáciu a zamestnanosť pracovníkov – špecialistov na danú výrobu. Za situácie, keď „*nie sú ešte vytvorené podmienky pre nahradenie tohto chýbajúceho objemu civilnou výrobou, ktorá aj v prípade, že by bola v odpovedajúcich počtoch pripravená, nemôže dosiahnuť ekonomičnosť špeciálnej výroby*“, za možné spôsoby riešenia navrhol: 1) odpredaj tankov T-55A a ich aplikácií do ZSSR, 2) dohovor so ZSSR o poskytnutí licencie na niektorú zbraňovú alebo inú aplikáciu na podvozku T-55A s nasledujúcimi dodávkami tejto techniky do Sovietskeho zväzu a ďalších socialistických štátov, 3) dohovor so všetkými socialistickými štátmi o zvýšení odberu tankov a ich aplikácií a 4) uzavretie dohody so ZSSR o uvoľnení možnosti predaja tanku T-55A do rozvojových krajín.²⁹ So závermi ministra plánovania SSR sa následne stotožnili aj Generálny štáb ČSEA, ten potvrdil, že čs. armáda nemá finančné prostriedky na rozšírenie objednávok tankov, a Federálny výbor pre priemysel.³⁰

Situáciou sa na začiatku septembra 1970 zaoberalo Predsedníctvo vlády ČSSR a na základe jeho uznesenia predseda vlády Oldřich Černík zaslal osobný list predsedovi Rady ministrov ZSSR A. N. Kosyginovi. V úvode listu ocenil, že Sovietsky zväz pôvodné požiadavky na dodávky tankovej techniky doplnil o 250 mostných tankov a náhradných dielov v celkovej hodnote 23 mil. rubľov, ale súčasne upozornil, že bez ďalšej sovietskej pomoci čs. strana nie je schopná otázku využitia voľných kapacít v tankovej výrobe sama vyriešiť. Zdôraznil, že pokles požiadaviek hlavných odberateľov bude pravdepodobne pokračovať aj po roku 1975, v dôsledku čoho sa výrazne zníži produkčná schopnosť čs. priemyslu nielen v čase mieru, ale aj v prípade hospodárskej mobilizácie (rozumej v čase vojny – pozn. J. Š.). Do začatia prezbrojovania armád Varšavskej zmluvy novým typom tankov, s ktorým sa počítalo v polovici 70. rokov, odporúčal riešiť situáciu v čs. tankovom priemysle novými zákazkami na výrobu tankov T-55A a ich aplikácií alebo prevedením kapacít na výrobu civilnej techniky, čo by však podstatne zmenilo úlohu čs. priemyslu v zbrojnom potenciáli krajín Varšavskej zmluvy.³¹

ZSSR však na ďalšie zvýšenie objednávok čs. tankov pre svoje ozbrojené sily nepristúpil a zabezpečením tejto požiadavky „poveril“ ďalšie štáty Varšavskej zmluvy. Okrem toho dal súhlas na vývoz časti licenčnej produkcie tankov T-55A do iných ako socialistických krajín.³² Tieto opatrenia umožnili tankovému priemyslu na Slovensku udržať výrobné kapacity na prijateľnej úrovni. Po niekoľkých kolách rokovaní s obchodnými partnermi štátov Varšavskej zmluvy a „rozvojového“ sveta sa plánovaná kvóta výroby tankov T-55A a ich modifikácií zvýšila z pôvodných 2 278 na 3 154 kusov, čo však stále predstavovalo využitie výrobných kapacít len na 71,5 percenta.³³ Skutočný objem výroby tankov T-55A vo všetkých jeho verziách a aplikáciách v 5. päťročnici napokon predstavoval 3 758 ks, z toho 2 095 základnej verzie T-55A, 318 veliteľskej verzie T-55AK, 827 ks VT-55A a 518 ks MT-

²⁹ Tamže.

³⁰ Tamže.

³¹ Tamže – prílohy k listu.

³² V 60. rokoch prebiehal export čs. tankov v dvoch rovinách. Do socialistických zemí a Juhoslávie sa vyvážali tanky T-55A, pričom do Juhoslávie sa dodávali tanky bez utajovanej protiradiačnej vrstvy pod pancierom. Do rozvojových krajín sa potom exportovali staršie, už nevyrábané typy tankov T-54 a T-55.

³³ Ref. 23.

55A. Pre ČSLA bolo určených 220 tankov T-55A, 70 tankov T-55AK, 192 ks VT-55A a 147 MT-55A a MZO prevzalo 1 875 tankov T-55A, 248 tankov T-55AK, 637 ks VT-55A a 371 ks MT-55A.³⁴ V roku 1971 sa v ZŤS Martin začala aj sériová výroba žeriavového vyslobodzovacieho buldozérového tanku JVBT-55A určeného výlučne na export.

Druhú oblasť plánovanej produkcie pásových vozidiel tvorila výroba obrnených transportérov. Predovšetkým išlo o ponechanú výrobu transportérov OT-62 v PPS Detva, ktorej objem bol navrhnutý na 670 ks do roku 1972 (všetky pre MZO). V kontexte úvah o možnosti vyzbrojenia OT-62 vyvíjaným rýchlopalným kanónom kalibru 30 mm (projekt VYDRA II) a jeho zavedenia do výzbroje čs. armády, ako aj spomenutého záujmu z rozvojových krajín o pôvodnú techniku, sa však zvažovala aj možnosť predĺženia jej výroby do roku 1975 s plánovaným objemom výroby 1 270 vozidiel.³⁵

Súbežne s výrobou OT-62 sa mali PPS Detva od roku 1971 orientovať na produkciu bojových vozidiel pechoty (BVP-1) podľa sovietskej licencie. Dodatočné konštrukčné zmeny v sovietskej licenčnej dokumentácii a nové požiadavky ZSSR ako budúceho hlavného odberateľa³⁶ napokon viedli GR VHJ ZŤS Martin k rozhodnutiu zabezpečiť finálnu produkciu vozidla v dvoch závodoch – sovietske zákazky v SMZ Dubnica nad Váhom a dodávky pre čs. armádu a ďalšie štáty Varšavskej zmluvy v PPS Detva. Zvláštna časť navrhovaného plánu rozvoja a výroby vojenskej techniky na 5. päťročnicu počítala s výrobou 3 900 ks BVP do konca roka 1975, z toho 2 500 pre ZSSR, 800 pre NDR, 295 do Poľska, 10 do Rumunska a zostávajúcich 295 pre čs. armádu.³⁷ Návrh prešiel viacerými úpravami, o čom svedčí navrhovanie objemu výroby vozidiel pre potreby ČSLA v schválenej verzii plánu na 335 vozidiel a jeho následné znižovanie ročnými plánmi až na 241 vozidiel.³⁸

³⁴ FRANCEV, ref. 21, s. 144-145. K rovnakým údajom autori dospeli na základe materiálov JEŽEK, ref. 21; VÚA – VHA Praha, f. MNO/GŠ-TAS, pomôcka čj. 0121/19 a čj. 0121/20 a Archív VÝVOJ Martin a. s., Správa SRK – 81/76 *Výroba špeciálnej techniky v TS/ZŤS/Martin 1970-1975*.

³⁵ Uvedené smerné číslo zahŕňalo 990 ks OT-62 pre vývoz a 280 ks OT-62 s rýchlopalným kanónom kalibru 30 mm pre potreby ČSLA. SNA Bratislava, f. MP SSR 1969-1992 (utajované), šk. 69, č. j. 005/70 *Správa o stave nábehu výroby vozidla V 5632 v ČSSR* a SNA Bratislava, f. MP SSR 1969-1992 (utajované - nespracované), šk. 69, č. j. 00151/70-MT *Návrh smerných čísel zvláštnej časti plánu rozvoja a výroby vojenskej techniky*.

³⁶ Primárnym podnetom na začatie výroby BVP v ČSSR bol list čs. vlády ústredným orgánom ZSSR zo septembra 1965, ktorého obsahom bola žiadosť o odovzdanie výrobného programu na využitie kapacít čs. zbrojného priemyslu z odboru pásových vozidiel. Sovietska strana ponúkla výrobu bojového vozidla pechoty (bojevaja mašina pechoty) BMP-1, ktorej zavedenie Predsedníctvo ÚV KSČ schválilo 29. marca 1966. V tom istom roku začala do ČSSR prichádzať sovietska licenčná dokumentácia na uvedené vozidlo s označením BMP-1 SP-1, s tým, že PPS Detva zabezpečí nábeh sériovej výroby pre potreby Sovietskej a čs. armády od roku 1970. V roku 1969 ale sovietska strana odovzdala ČSSR rozsiahlu konštrukčnú zmenu vozidla formulovanú ako špecifikáciu BVP-1 SP-2 a požiadala, aby dodávky vozidiel do ZSSR boli zabezpečované len v tomto prevedení, a to aj za cenu ich časového odkladu. SNA Bratislava, f. MP SSR 1969-1992 (utajované - nespracované), šk. 69, č. j. 005/70 *Správa o stave nábehu výroby vozidla V 5632 v ČSSR*, VÚA-VHA Praha, f. MNO/sekr. min. 1969, šk. 18, sign. 1-12/2-45 *Zpráva o stavu nábehu výroby bojového vozidla pechoty BVP v ČSSR* a f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 146, sign. 33/18 *Komplexní rozbor problematiky speciální techniky a předpoklad plnění závazků vůči SSSR a ostatním socialistickým státům*.

³⁷ VÚA-VHA Praha, f. MNO/KM 1970, šk. 22, sign. 1-12/4-19 *Vzájemné dodávky vojenské techniky v letech 1971-1975*.

³⁸ Plánované, spresnené a skutočné dodávky výrobkov zbrojného priemyslu na Slovensku pre potreby ČSLA v rokoch 1971-1975 sú uvedené v prílohe č. 3.

Náběh sériovej výroby BVP-1 sprevádzal rad problémov, predovšetkým v kooperačných subdodávkach dielov a skupín. Okrem neplnenia dohovorených termínov a objemov dodávok zo strany československých výrobcov³⁹ sa na tom podieľala aj sovietska strana, ktorá nedodala technickú dokumentáciu pre zariadenie ELEKTRON zabezpečujúce ochranu osádky vozidla pred účinkami zbraní hromadného ničenia. Do vozidiel určených pre ozbrojené sily ZSSR si tieto zariadenia chceli montovať sama, pre ostatných odberateľov ich mal vyrábať čs. priemysel. Situáciou vo výrobe BVP-1 v ČSSR sa zaoberalo aj 23. zasadnutie Komisie obranného priemyslu RVHP v Moskve v novembri 1971, na ktorom zástupca predsedu Štátneho výboru Rady ministrov ZSSR genplk. G. S. Sidorovič kritizoval „špatný stav celkovej prípravy“ a stav dodávok do Sovietskeho zväzu.⁴⁰ Nedocenenie technickej a technologickej náročnosti výroby v rokoch 1971 – 1972 sa napokon v celkových výsledkoch 5. päťročnice prejavilo vo výpadku 1 253 vozidiel určených predovšetkým pre ZSSR.⁴¹ Znamená to, že v tejto časovej etape bolo vyprodukovaných okolo 2 800 BVP-1. Pri sledovaní odberateľov pásovej techniky možno postihnúť, že dochádzalo k výraznej zmene cieľového určenia dodávok. Ak v 60. rokoch sa na objednávkach takmer rovnakým dielom podieľalo MNO pre ČSLA a MZO/HTS na export, v 70. rokoch objem vývozu pásovej techniky jednoznačne prevažoval nad dodávkami pre „domácu“ armádu.⁴² Tabuľka č. 3 súčasne dokumentuje, že tanky a bojové vozidlá vyrobené na Slovensku tvorili dominujúcu časť československého vývozu vojenského materiálu do okolitých štátov Varšavskej zmluvy.

Tabuľka č. 3

Plánované objemy vzájomných dodávok vojenskej techniky medzi ČSSR a ďalšími štátmi Varšavskej zmluvy v rokoch 1971 – 1975 (v miliardách Kčs FCO⁴³)⁴⁴

Krajina	Dovoz ⁴⁵			Vývoz		
	ČSSR (suma)	z toho SSR		ČSSR	z toho SSR	
		suma	%		suma	%
ZSSR	11,52	1,1	9,55	11,34	6,88	60,67
Bulharsko	0,14	0,08	5,71	0,19	0,06	31,58
Maďarsko	2,04	0,04	1,96	0,96	0,66	68,75
NDR	0,22	0,07	31,88	5,44	4,4	80,88
Poľsko	1,26	0,87	69,04	1,29	0,94	72,87
Rumunsko	-	-	-	0,36	0,27	75,00
SPOLU	15,18	2,2	14,49	19,58	13,21	68,77

³⁹ Išlo najmä o hliníkové odliatky motorových skriň zo Škody Plzeň, pogumované diely z ČZGPT Gottwaldov, niektoré druhy príslušenstva z ČAZ Praha, nedostatok koľajových pásov, ejektorov a pod. VÚA-VHA Praha, f. MNO/Kanc. min. 1971, šk. 36, sign. 2/1/2 *Stav zabezpečení výroby bojového vozidla pechoty*.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ Ref. 38.

⁴² Pozri FRANCEV, ref. 21, s. 143.

⁴³ FCO – frankocena = cena výrobkov, v ktorej sú obsiahnuté aj náklady na ich dopravu do dohodnutého miesta.

⁴⁴ VÚA-VHA Praha, f. MNO/KM 1970, šk. 22, sign. 1-12/4-19 *Vzájemné dodávky vojenskej techniky v letech 1971-1975*.

⁴⁵ Uvedené objemy zahŕňajú len materiály utajovaného charakteru. Ďalší materiál, ako napr. hutný, bol obsiahnutý v civilných dovozoch. Z uvedeného celkového objemu dovozu bola asi jedna tretina určená pre priame potreby čs. ozbrojených síl a zostávajúcu časť tvorili kompletizačné a kooperačné dovozy pre zbrojnú výrobu.

Z mozaiky neúplných informácií o výsledkoch zbrojnej výroby na Slovensku v 5. päťročnici⁴⁶ je ďalej zrejme, že v oblasti delostreleckej techniky sa na konci roka 1971 v SMZ Dubnica nad Váhom úspešne realizoval nábeh sériovej výroby 122 mm raketometu vz. 70 GRAD.⁴⁷ V dôsledku pomalého odovzdávania sovietskej technickej dokumentácie na prepracovanie do Konštrukty Trenčín sa však nepodarilo dodržať termín nábehu licenčnej výroby protiletadlového raketového kompletu 9K32 STRELA-2M. Doložené je tiež dokončenie vývoja protichemického odevu OPCH-70 (ADAM), ktorého sériová výroba sa začala v auguste 1975 v Makyte Púchov, a to spolu s nábehom výroby protichemických súprav JP-75. Pre nízku kvalitu súprav ich ČSLA však odoberala len ako cvičný materiál a v roku 1976 bola výroba zastavená. K novým produktom patrili aj línicové filtre LF-10 a lícnice ochrannej masky M-10, ktorých výroba sa začala v SLZ Hnúšťa.⁴⁸

V priebehu päťročnice, k 1. 1. 1974, boli podstatne obmedzené kompetencie MP SSR vo vzťahu k zbrojnej výrobe. V súvislosti so zriadením federálneho Ministerstva všeobecného strojárstva (MVS) ČSSR týmto dňom prešli do jeho pôsobnosti aj všetky strojárské závody s výrobou vojenského materiálu. Rezort MP SSR sa v oblasti špeciálnej výroby stal „*nosným a rozhodujúcim výrobcom materiálov a techniky pre ochranu povrchu tela a horných ciest dýchacích proti zbraniam hromadného ničenia v ČSSR, je monopolným výrobcom filtračne sorbčných materiálov všetkého druhu, ktoré sa používajú ako rozhodujúca zložka pre filtre či už pre individuálnu alebo kolektívnu ochranu*“.⁴⁹ Ďalej išlo o podiel na zabezpečení výroby trhavín, technickej gumy pre špeciálnu techniku, pohonných hmôt, mazadiel a ochranných materiálov pre špeciálne použitie. Ťažiskovými podnikmi na výrobu týchto materiálov v pôsobnosti MP SSR boli: 1) v chemickom priemysle (VHJ Slovakochémia) – SLZ Hnúšťa, Chemko Strážske, PCHZ Žilina, Matador Bratislava, Gumárne 1. mája Púchov, Gumárne SNP Dolné Vestenice, Slovnaft Bratislava, Plastika Nitra a Chemolak Smolenice a 2) v spotrebnom priemysle – Makyta Púchov.

⁴⁶ VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SPŮ, šk. 3, č. j. 002435/4 *Príspevek do zprávy 1. oddělení o splnění úkolů 5. SLP (1971-1975) v materiální oblasti* a SNA Bratislava, f. MP 1968-1992 (utajované- nespracované), šk. 10, č. sp. 01625/74 *Zabezpečovanie potrieb ČSLA – informácia pre stretnutie s ministrom národnej obrany Dziurom* a šk. 13, č. sp. 02257/75 *Protichemický odev vz. 70 – sériová výroba*.

⁴⁷ Prototyp raketometu Konštrukta Trenčín vyrobila už na jar 1967. Po jeho podnikových a vojskových skúškach, ktoré sa skončili v decembri 1969, MNO rozhodlo o zavedení raketometu do výzbroje ČSĽA. Súčasne povolilo výrobu 30 kusov overovacej série v SMZ Dubnica nad Váhom. V lete 1971 sa uskutočnili skúšky raketometu na delostreleckom polygóne v ZSSR, na základe ktorých sovietska komisia odporučila začať sériovú výrobu techniky.

⁴⁸ Napríklad v roku 1973 tieto podniky vyrobili 646-tisíc ochranných filtrov masky M-10 (SLZ Hnúšťa), 65-tisíc protichemických ochranných plášťov vz. 63/69 a 110-tisíc súprav protichemických ochranných rukavíc a prezuviek (Makyta Púchov). V PCHZ Žilina sa okrem toho vyrobilo 385 ton ochranného materiálu pre špeciálne použitie (materiál sa používal na zníženie účinkov rádioaktívneho žiarenia a ostatných účinkov zbraní hromadného ničenia v bojových vozidlách). SNA Bratislava, f. MP 1968-1992 (utajované- nespracované), šk. 10, č. sp. 01625/74 *Zabezpečovanie potrieb ČSLA – informácia pre stretnutie s ministrom národnej obrany Dziurom*.

⁴⁹ SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované – nespracované), šk. 24, č. sp. 071/83 *Správa o mieste a úlohe špeciálnej techniky, jej optimalizácia a národohospodárske použitie v koncových rokoch 7. SRP a 8. PRP*.

Ústredné stranické a štátne orgány sa súčasne usilovali vniesť do existujúceho systému riadenia zbrojnej výroby, vojensko-hospodárskej spolupráce so socialistickými štátmi a obchodovania s vojenskou technikou s inými krajinami nové prvky, ktoré mali posilniť jeho plánovité a stabilizačné väzby, ako aj schopnosť reagovať na operatívne požiadavky. Väčšina opatrení vychádzala z procesov, ktoré naštartovali „iniciatívy“ ZSSR v rámci RVHP alebo v orgánoch Varšavskej zmluvy spojené so sovietskou ekonomickou a politickou expanziou v tzv. treťom svete.⁵⁰

Predovšetkým išlo o realizáciu odporúčania Stálej komisie RVHP z leta 1975 na koncepcnejší prístup socialistických krajín k dlhodobým dohodám o vzájomných dodávkach vojenskej techniky, a to z hľadiska ich pružnejšej prípravy, reálnosti požiadaviek a posúdenia časových i objemových možností ich plynulého zabezpečovania, ako aj spresňovania v ročných protokoloch. Postup čs. orgánov pri koordinácii plánov výroby a dodávok v zmysle daných odporúčaní schválilo Predsedníctvo vlády ČSSR 6. novembra 1975.⁵¹ Ďalším opatrením s medzinárodným kontextom bolo schválenie Štatútu o koordinácii činnosti členských štátov Varšavskej zmluvy pri uskutočňovaní vojensko-technickej spolupráce s rozvojovými krajinami. Uvedená problematika bola zaradená na program rokovaní výboru ministrov obrany štátov Varšavskej zmluvy v decembri 1978 v Berlíne a potom v decembri 1979 vo Varšave. Po schválení materiálu Radou obrany ČSSR (8. 11. 1979) a Predsedníctvom ÚV KSČ (25. 1. 1980) štatút vo februári 1980 podpísal predseda federálnej vlády Lubomír Štrougal.⁵²

Medzi najdôležitejšie „vnútropolitické“ opatrenia patrilo uznesenie Rady obrany štátu z 19. júna 1975, ktoré stavalo výrobu špeciálnej techniky, z hľadiska jej dôležitosti, na úroveň rozvojových nosných programov.⁵³ Tvorilo východiskovú bázu pre uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ z 27. januára 1978 o vytvorení Vládneho výboru pre obranný priemysel (VVOP). Výbor bol zriadený uznesením vlády ČSSR č. 47 z 23. februára 1978 s cieľom riadiť a koordinovať úlohy v oblasti výroby vojenskej techniky a predkladať vláde ČSSR alebo jej predsedníctvu správy a návrhy na riešenie a zabezpečovanie s tým spojených otázok. Hlavné smery jeho činnosti boli zamerané na: 1) posudzovanie koncepcií technického rozvoja a výroby vojenskej techniky, 2) prerokovávanie správ o realizácii úloh v oblasti výroby vojenskej techniky a zavádzanie jej nových druhov do výroby, 3) posudzovanie opatrení pri zabezpečovaní realizácie výsledkov vedecko-technického rozvoja vo výrobe vojenskej techniky, 4) prerokovávanie závažných otázok a mimoriadnych situácií vo výrobe a dodávkach vojenskej techniky a 5) v nevyhnutnom rozsahu v nadväznosti na prerokované problémy tejto výroby aj posudzovanie problematiky špeciálneho zahraničného obchodu a investičnej výstavby v oblasti obranného priemyslu. Predsedom výboru sa stal

⁵⁰ Bližšie napr. VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav. *Východ. Vznik a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha : Nakladatelství Libri 2000, s. 511-514. ISBN 80-85983-82-6.

⁵¹ NA Praha, f. 1261/0/8. Predsednictvo ÚV KSČ 1981, P16/81, b.2 *Zpráva o projednání a uzavření dlouhodobých dohod o vzájemných dodávkách vojenské techniky v letech 1976-1980 mezi vládou ČSSR a vládami členských států Varšavské smlouvy*.

⁵² NA Praha, f. 1261/0/7. Predsednictvo ÚV KSČ 1980, P128/80, zv. 131/2b, b. 14, č. 7588 *Statut o koordinaci činnosti členských států Varšavské smlouvy při uskutečňování vojenskotechnické spolupráce s rozvojovými zeměmi*.

⁵³ VÚA-SAMO Praha, f. MNO/kanc. min. 1982, šk. 33, sign. 21/39 *Návrh opatření k dalšímu rozvíjení výroby pro zabezpečení potřeb ČSLA a MZO*.

námestník predsedu vlády ČSSR a členmi ministri federálnych rezortov všeobecného strojárstva, hutníctva a ťažkého strojárstva a elektrotechnického priemyslu (po jeho zriadení v roku 1979), ministerstva priemyslu SSR a ČSR, náčelník Generálneho štábu ČSLA – 1. zástupca ministra národnej obrany, námestníci ministrov národnej obrany, zahraničného obchodu a pre technický a investičný rozvoj, námestník Štátnej plánovacej komisie a vedúci odborov priemyslu (plnil súčasne funkciu sekretára výboru) a obrany a bezpečnosti Úradu predsedníctva vlády ČSSR. Na rokovanie výboru boli pozývaní aj zástupcovia Českej a Slovenskej plánovacej komisie a vedúci IX. (ekonomického) oddelenia ÚV KSČ. Funkciu sekretariátu VVOP plnil odbor priemyslu Úradu predsedníctva vlády.⁵⁴

O zbrojnej výrobe na Slovensku v druhej polovici 70. rokov existujú v archívnych materiáloch a odbornej literatúre len stručné informácie, a to opäť predovšetkým z oblasti produkcie tankovej a delostreleckej techniky. Dokumentujú, že v priebehu 6. päťročnice, tzn. v rokoch 1976 – 1980, ZŤS Martin vyrobili dovedna 3 835 tankov typového radu T-55A, z toho 2 038 základnej verzie T-55A, 527 veliteľskej verzie T-55AK, 779 ks VT-55A a 491 ks MT-55A. Pre ČSLA bolo určených 203 tankov T-55A, 15 tankov T-55AK, 95 ks VT-55A a 36 MT-55A a MZO prevzalo 1 835 tankov T-55A, 512 tankov T-55AK, 680 ks VT-55A a 455 ks v MT-55A. Pre Ministerstvo dopravy ČSSR boli určené 4 ks VT-55A.⁵⁵ Porovnaním objemu výroby BVP-1 od jej nábehu do roku 1980 (pozri príloha č. 4) s nami uvedeným odhadom objemu výroby do roku 1975 potom možno vyvodiť, že v rokoch 1976 – 1980 bolo vyrobených asi 5 500 ks BVP-1. Finálna kompletizácia týchto vozidiel sa sústredila v PPS Detva, pričom dodávateľov hlavných skupín predstavovali ZŤS Martin (motory), SMZ, respektíve ZŤS Dubnica nad Váhom (veže s kanónom), ZŤS Hriňová (bočné prevody a prevodovky) a zlievareň v Prakovciach (články pásov). Závody v Dubnici nad Váhom okrem toho vyrobili okolo 400 ks 122 mm raketometov vz. 70 a 14 ks 152 mm ShKH vz. 77 DANA (vývoj skončený v roku 1976, výroba overovacej série sa začala v roku 1979).

Uvedená technika sa výrazne podieľala na modernizácii výzbroje ČSLA a súčasne tvorila (spolu s leteckou technikou) najdôležitejšie položky čs. vývozu „špeciálu“. Mala rozhodujúci podiel na vyrovnávaní bilancie finančného salda v tejto oblasti vo vzťahu k ostatným štátom Varšavskej zmluvy, ktorá sa po negatívnom vývoji v predchádzajúcich rokoch dostala na začiatku 6. päťročnice do aktívnej relácie, ale od roku 1979 opäť nadobúdala pasívny charakter.⁵⁶ V komoditnom zložení plánovaného vývozu vojenského materiálu do týchto krajín tanková technika napríklad v roku 1979 tvorila až 51 percent jeho objemu.⁵⁷ Výhodnosť tankov ako vývozného artikla pritom narastala so zvyšovaním ich cien na zahraničnom trhu.⁵⁸ V roku 1980 dali orgány ZSSR súhlas aj na vývoz BVP-1

⁵⁴ NA Praha, f. 1261/0/8 Predsednictvo ÚV KSČ 1983, P87/83, b. 5 *Zpráva o posílení řízení výroby speciálního materiálu.*

⁵⁵ FRANCEV, ref. 21, s. 144-145.

⁵⁶ Napríklad vo vzájomných dodávkach špeciálneho materiálu medzi ČSSR a ďalšími štátmi Varšavskej zmluvy bol vývoj salda nasledovný: v rokoch 1966-1970 pasívum 21 mil. rubľov, v rokoch 1971-1975 pasívum 48 mil. rubľov, v rokoch 1976-1978 aktívum 129 mil. rubľov, predpoklad na rok 1979 pasívum 6 mil. rubľov a na rok 1980 pasívum 27 mil. rubľov. SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované - nespracované), šk. 72, č. j. 00466/06-79 *Zpráva o uzavření Protokolů o vzájemných dodávkách vojenské techniky na rok 1979 mezi ČSSR a zeměmi Varšavské smlouvy a o uzavření významných dokumentů s nesocialistickými zeměmi v roce 1978.*

⁵⁷ Tamže.

⁵⁸ V priebehu rokov 1975 – 1979 sa tieto zvýšili takto: tank T-55A zo 119,4 na 185,5 tisíce rubľov, mostný tank MT-55A zo 116,5 na 160,3 tisíce rubľov, žeriavový tank JVB-55A zo 142,8 na 173,9 tisíce rubľov a BVP-1 zo 102,0 na 155,9 tisíce rubľov. Tamže.

do nesocialistických krajín. Základným problémom, s ktorým sa zbrojné prevádzky na Slovensku naďalej „borili“, bola neschopnosť zabezpečiť dostatočný počet náhradných dielov k tankovej a inej technike.⁵⁹

V súlade s plánom rozvoja vojenskej vedy a techniky prebiehala vo vývojovom závode ZŤS Martin a v Konštrukte Trenčín od roku 1978 príprava licenčnej výroby nového tanku T-72, ktorá mala nahradiť produkciu T-55A.⁶⁰ Konštrukta Trenčín v tomto čase dokončila prepracovanie sovietskej dokumentácie prenosného protiletadlového kompletu 9K32M STRELA 2M, za ktorého finálneho dodávateľa boli určené ZVS Dubnica a jedným z kooperujúcich podnikov sa stali PS Považská Bystrica. Skončený bol aj vývoj 152 mm náboja s trieštivotrhavým granátom pre ShKH Dana, trieštivotrhavého a protibetonového variantu leteckej pumy MARS, súpravy letiskových rádiolokátorov KOMÁR a ďalšej techniky. Medzi nové výskumné a vývojové úlohy slovenských podnikov v oblasti špeciálneho materiálu boli v priebehu 6. päťročnice zaradené 120 mm samohybný mínomet PRÁM (Konštrukta Trenčín), jednotná súprava preukazníkových trubičiek (koordinátor SLZ Hnúšťa), komplexná ochrana bojových vozidiel KOBOVO (koordinátor ZŤS Martin), letecký petrolej RT (koordinátor Výskumný ústav pre ropu a uhl'ovodíkové plyny Bratislava), jednotný motorový olej MULTIGRADE (Chemko Strážske), plastické mazivo PLASTOL (PCHZ Žilina) a ďalšie.⁶¹

Otázkami špeciálnej výroby so vzťahom k „slovenskej“ časti výskumno-vývojovej a výrobnnej základne sa zaoberal aj VVOP. Do konca 70. rokov, okrem iného, prerokoval: 1) výrobu a dodávky náhradných dielov k vojenskej technike v 6. päťročnici, 2) prípravu nábehu výroby nového tanku T-72 v čs. priemysle a v kooperácii so štátmi Varšavskej zmluvy, 3) zabezpečenie sériovej výroby 152 mm samohybnej kanónovej húfnice DANA, 4) možnosti a podmienky zabezpečenia veľkokalibrovej munície v čs. priemysle (pre tank T-72, ShK 152 mm, 120 mm mínomet, sovietsku 122 mm samohybnú húfnicu GVOZDIKA, letecké bomby), 5) možnosť výroby aplikovaných typov BVP a tanku T-72 (mostný a vyslobodzovací tank) a 6) rozvoj výroby elektronických a optických zariadení pre vojenskú techniku vrátane laserovej techniky.⁶²

Na začiatku 80. rokov sa uskutočnili ďalšie zásahy do oblasti riadenia vývoja a výroby vojenskej techniky. V širšom meradle súviseli so skončením prechodnej etapy uvoľňovania napätia medzi Východom a Západom. Politiku *détente* vystriedalo opätovné vyhrotenie vzťahov medzi Sovietskym zväzom a USA, ako aj medzi krajinami Varšavskej zmluvy a štátmi NATO. Ostrý politický kurz sprevádzalo na oboch stranách posilňovanie vojenskej sily a rozširovanie zbrojenia.⁶³ V danom kontexte MNO a ďalšie zainteresované rezorty zdôvodňovali „nevyhnutnosť“ spresnenia zásad riadenia zbrojnej výroby najmä: 1) naras-

⁵⁹ Pre nedostatok náhradných dielov napr. Poľsko až do marca 1979 odmietalo s ČSSR podpísať plánovaný kontrakt na dodávku 100 BVP-1 a súhlasilo s ich dovozom až po príslube urýchleného dodania všetkých sklzových položiek. Tamže.

⁶⁰ Podľa pôvodných zámerov mala výroba T-72 nahrádzať výrobu T-55A už od roku 1976. Licenčnú dokumentáciu však ČSSR získala zo ZSSR až v roku 1977.

⁶¹ VÚA-SAMO Praha, f. MNO/KM 1978, sign. 71/7 *Podkladový materiál do prípravy s. ministra národnej obrany ČSSR k návšteve delegácie ČSLA v SSSR v oblasti technického rozvoje ČSLA a SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované - nespracované), šk. 18, č. sp. 0126/80 Ročný výkaz postupu prác v štátnych úlohách – 1979.*

⁶² VÚA-SAMO Praha, f. MNO/KM 1978, sign. 71/7 *Zřízení Vládního výboru pro obranný průmysl.*

⁶³ Bližšie ref. 50, s. 517-524.

tajúcim kvantitatívnym a kvalitatívnym rozmerom úlohy špeciálnej výroby v čs. národnom hospodárstve z hľadiska zabezpečovania potrieb ČSLA, 2) pokračujúcim rozširovaním „dělby“ práce a kooperačných vzťahov ČSSR so štátmi Varšavskej zmluvy, 3) narastajúcou zložitou vývoja a výroby nových zbrojných systémov a ich vysokými požiadavkami na materiálovú a súčiastkovú základňu prakticky všetkých priemyselných odborov, 4) rozširujúcim sa využívaním kapacít rôznych odvetví národného hospodárstva, 5) náročnosťou a časovou naliehavosťou investičného dobudovania a modernizácie špecializovaných základných i „naväzujúcich“ prevádzok a 6) zvyšujúcimi sa požiadavkami na investičné a neinvestičné zabezpečenie vývoja a výroby.⁶⁴

Uznesenie Predsedníctva vlády ČSSR č. 100 z 2. júla 1983 uložilo MVS ČSSR, MNO a ďalším orgánom ešte do konca toho roka pripraviť opatrenia na skvalitnenie riadenia výroby špeciálnej techniky a navrhnúť postup ich realizácie. Opatrenia mali byť zamerané predovšetkým na prehĺbenie centrálného riadenia obranného priemyslu, posilnenie plánovania a najmä kooperačných a kompletizačných vzťahov pri zabezpečovaní jeho úloh a na posilnenie a skvalitnenie riadenia v rozhodujúcich federálnych a národných rezortoch a na úrovni hlavných organizačných prvkov výrobnjej a technickej základne.⁶⁵

Spracovaný návrh opatrení predpokladal ich realizáciu v dvoch časových etapách. Do 31. decembra 1983 sa mali realizovať opatrenia na zvýšenie účinnosti práce VVOP. Následne sa potom mali prijímať opatrenia zamerané predovšetkým na: 1) prehĺbenie a posilnenie plánovania výskumu, vývoja, dodávok, využívania a prípravu kapacít špeciálnej techniky a 2) skvalitnenie a posilnenie riadenia v ústredných plánovacích a rozhodujúcich výrobných rezortoch a vybraných organizáciách výrobnno-technickej základne. Obsahovo išlo najmä o rozšírenie direktívnosti a záväznosti štátneho a hospodárskeho plánu, zvýšenie zainteresovanosti na plnení finálnej aj kooperovanej výroby s dôsledným využitím aplikácií všetkých existujúcich nástrojov a osobitným dôrazom na cieľové programové plánovanie a ďalej o úpravu postavenia a personálneho obsadenia útvarov obranného priemyslu, ako aj podmienok pre optimálnu spoluúčasť ostatných zložiek organizačnej jednotky na zabezpečovaní úloh výroby špeciálnej techniky. Realizáciu uvedených opatrení mal riadiť a koordinovať VVOP v spolupráci so zainteresovanými federálnymi a národnými orgánmi.⁶⁶

Opatrenia na zvýšenie účinnosti práce VVOP kodifikoval štatút tohto orgánu, ktorý schválilo uznesenie vlády ČSSR č. 246 z 24. októbra 1983. Štatút (pozri príloha č. 5) vymedzoval rozšírené úlohy a kompetencie VVOP, ako aj jeho nové personálne zloženie posilňujúce pozície centrálnych federálnych a národných orgánov. Predsedom VVOP zostal námestník predsedu vlády ČSSR a za rezort MNO sa členmi výboru stali 1. námestník (zástupca) ministra a námestník ministra zodpovedný za vyzbrojovanie a materiálne zabezpečenie ČSLA.⁶⁷ Význam a vplyv výboru na riadenie zbrojnej výroby malo posilniť zriadenie sekretariátu VVOP ako samostatného útvaru Úradu Predsedníctva vlády ČSSR.

⁶⁴ Ref. 54.

⁶⁵ Tamže.

⁶⁶ Tamže.

⁶⁷ Ďalšími členmi VVOP boli: miestopredseda vlády ČSR a predseda Českej plánovacej komisie, miestopredseda vlády SSR a predseda Slovenskej plánovacej komisie, minister všeobecného strojárstva, minister elektrotechnického priemyslu, minister hutníctva a ťažkého strojárstva, minister priemyslu ČSR, minister priemyslu SSR, námestník predsedu Štátnej plánovacej komisie, námestník ministra zahraničného obchodu, námestník ministra vnútra ČSSR, námestník ministra financií ČSSR, vedúci úradu priemyslu Úradu Predsedníctva vlády ČSSR a vedúci odboru obrany a bezpečnosti Úradu Predsedníctva vlády ČSSR. Tamže.

Posilnenie kompetencií VVOP, ako aj prístupy k spracovaniu plánu výskumu, vývoja a výroby „špeciálu“ na roky 1981 – 1985, tzn. na obdobie 7. päťročnice, do značnej miery ovplyvnil aj materiál *Hlavné smery rozvoja štandardizácie v oblasti rozvoja vojenskej techniky krajín – členov Varšavskej zmluvy*, ktorý schválila Stála komisia RVHP pre obranný priemysel na svojom rokovaní v Moskve v roku 1979. Predpokladal štandardizáciu a unifikáciu vojenskej techniky rôznych typov a druhov vojsk s cieľom: 1) zvýšiť bojovú pohotovosť a spoluprácu armád Spojených ozbrojených síl, 2) zvýšiť efektívnosť, prevádzkové charakteristiky a stupne zastupiteľnosti pri súčasnom znížení počtu opráv vojenskej techniky a nákladov na ne a 3) zlepšiť podmienky prevádzky techniky, jej ochrany a technickej obsluhy. Mal predstavovať normatívnu základňu pre riešenie úloh unifikácie a technickej spolupráce.⁶⁸

V naznačených súvislostiach, ako aj v kontexte s cieľom velenia ČSĽA dosiahnuť v krátkom čase podstatné zvýšenie údernej sily tankových a motostreleckých jednotiek, venovali zvláštne časti národohospodárskeho plánu 7. päťročnice hlavnú pozornosť oblasti tankovej (pásovej) techniky. Na základe uznesenia Predsedníctva vlády ČSSR č. 238/79 o rozvoji tankovej výroby problematiku vývoja a výroby tankov riešili v dvoch smeroch: 1) v spojitosti s modernizáciou tanku T-55A a 2) na základe osvojenia si licenčnej výroby tanku T-72.

V prvom smere plán pre finálneho výrobcu ZŤS Martin stanovil smerné číslo 308 tankov, z toho pre ČSSR 120 v základnom prevedení T-55A, pre socialistické štáty 116, tiež v tomto prevedení a pre nesocialistické štáty 22 tankov vo verzii T-55A a 50 tankov vo verzii T-55AK (veliteľskej).⁶⁹ Plán predpokladal, že v roku 1983 výroba týchto verzíí sa skončí pre výrazné zaostávanie ich takticko-technických parametrov za obdobnými strednými tankmi armád štátov NATO. Na začiatku 80. rokov koordinačné orgány technického zabezpečenia armád Varšavskej zmluvy súčasne rozhodli o modernizácii tankov T-54M,

⁶⁸ V rámci rozdelenia úloh prípravy štandardov medzi jednotlivé štáty Varšavskej zmluvy bolo ČSSR určené: 1) podieľať sa na spracovaní štandardov pre vojenskú pásovú techniku (spolu so ZSSR, Poľskom a Rumunskom) a pre motory vojenských pásových vozidiel (spolu so ZSSR, NDR a Poľskom), 2) samostatne zabezpečiť štandardizáciu dynamických trenažérov pre výcvik na pásovej technike (ZŤS Martin), 3) podieľať sa na štandardizácii žienijých ochranných úkrytov (spolu so ZSSR, NDR a Bulharskom), žienijnej mostovej súpravy (spolu so ZSSR a NDR) a zariadení pre očistu (filtrovanie) vody (spolu so ZSSR, NDR a Rumunskom), 4) podieľať sa na štandardizácii automobilovej techniky (spolu so ZSSR, NDR, Maďarskom, Poľskom, Bulharskom a Rumunskom, spojovacej techniky (spolu so ZSSR, Bulharskom, Maďarskom, NDR, Poľskom a Rumunskom), leteckej techniky s dôrazom na prostriedky pozemného zabezpečenia leteckej prevádzky na letiskách (spolu so ZSSR, Bulharskom, Maďarskom, NDR, Poľskom a Rumunskom), leteckých trenažérov (spolu so ZSSR, Bulharskom, Maďarskom, NDR, Poľskom a Rumunskom) a palubných prístrojov lietadiel a vrtuľníkov (spolu so ZSSR, Maďarskom, NDR a Poľskom), 5) podieľať sa na štandardizácii optických zariadení zbraní a bojovej techniky (spolu so ZSSR, NDR, Maďarskom, Poľskom, Bulharskom a Rumunskom), systémov ochrany zbraní a bojovej techniky pred koróziou (spolu so ZSSR, NDR, Maďarskom, Poľskom, Bulharskom a Rumunskom), technických prostriedkov, príslušenstva a materiálov tyla (spolu so ZSSR, Bulharskom, NDR a Poľskom) a 6) samostatne riešiť techniku a zariadenia na úpravu vojenských ciest.

SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované - nespracované), šk. 17, č. sp. 0593/79 *Návrh perspektívneho plánu vojenskej štandardizácie na roky 1981 – 1985*.

⁶⁹ VÚA-SAMO Praha, f. MNO 1981, šk. 30, materiál bez č. j. a názvu.

T-54AM⁷⁰ a T-55A, ktorá mala ich morálnu životnosť predĺžiť do roku 2000. Súčasťou modernizačných opatrení, zameraných predovšetkým na zlepšenie streleckých vlastností tanku a jeho ochrany proti zbraniam hromadného ničenia, bol aj nový systém riadenia palby KLADIVO vyvinutý v ČSSR.⁷¹

Na výrobe systému KLADIVO, ktorá sa začala v roku 1983, zo Slovenska participovali najmä Závody výpočtovej techniky (ZVT) Banská Bystrica, Tesla Liptovský Hrádok, Meopta Bratislava a ZŤS Detva.⁷² Produkcia bola určená predovšetkým pre ČSLA (tanky T-54M a T-55A), čiastočne aj pre armády ďalších štátov Varšavskej zmluvy a na vývoz do niektorých nesocialistických krajín, najmä do Líbye. Slovenské prevádzky sa podieľali aj na výrobe modernizačných prvkov tankov zameraných na zlepšenie balistickej ochrany (prídavné pancierovanie), zvýšenie ochrany proti účinkom zbraní hromadného ničenia, termickú ochranu hlavne kanóna, úpravy motora V-55U a pod.⁷³ Modernizácia tankov čs. armády sa uskutočňovala v opravárenských zariadeniach MNO a modernizované vozidlá boli označované ako T-54AM1 a T-55AM1.

Výroba tankov T-55A a T-55AK v ZŤS Martin sa skončila už v roku 1982 a o rok neskôr aj výroba ich modifikácií. Dovedna bolo v tomto období vyrobených 298 tankov T-55A, z toho 120 pre MNO a 178 na vývoz, a ďalej 12 tankov T-55AK, tiež na vývoz. Z účelových modifikácií išlo i 364 kusov VT-55A, z toho 98 pre ČSLA, 164 na vývoz a 1 pre federálne ministerstvo dopravy a ďalej o 406 MT-55A, z toho 13 pre ČSLA a 393 na vývoz.⁷⁴

V rokoch 1971 – 1983 v ZŤS Martin prebiehala aj sériová výroba žeriavového vyslobodzovacieho buldozérového tanku JVBT-55A, ktorý bol určený (okrem prototypu) výlučne na vývoz. Celkový objem produkcie tankov typového radu T-55A v rokoch 1967 – 1983 (pozri tabuľku č. 4) predstavoval 9 624 vozidiel, ktorých finančná hodnota dosahovala takmer 20 miliárd Kčs. Priemernou ročnou výrobou 600 tankov ZŤS Martin patrili medzi najväčších svetových výrobcov tejto techniky.

Po prepracovaní sovietskej licenčnej dokumentácie na podmienky „domácich“ výrobných procesov, ktoré si vyžiadalo neinvestičné náklady vo výške takmer pol miliardy Kčs⁷⁵, sa v roku 1981 začala výroba nového stredného tanku T-72. V porovnaní s predchádzajúcou výrobou tankov T-55A išlo o podstatne širšiu kooperáciu medzi ZŤS Martin ako finálnym výrobcom v ČSSR a subdodávateľmi z Poľska, ZSSR, NDR a ďalších socialistických štátov. Hlavné konštrukčné skupiny sa vyrábali na Slovensku, ale napr. guľomety NSV kalibru

⁷⁰ Tank T-54AM bol licenčný výrobok sovietskeho tanku T-54A upravený konštruktérmi v tankových prevádzkach v poľskom meste Gliwice. V ČSLA sa nepoužíval.

⁷¹ Systém zvyšoval pravdepodobnosť zásahu prvou ranou, skracoval čas potrebný na zničenie cieľa, zvyšoval diaľku účinnej strelby a celkovú efektívnosť strelby, pričom súčasne varoval osádku pri ožiarení tanku laserom. Základnými prvkami systému boli: laserový zameriavač, balistický počítač a SDIO (systém indikácie a detekcie so snímačom sily a smeru vetra). Vývojové náklady na úlohu KLADIVO predstavovali 86,5 mil. Kčs a cena systému pre jeden tank T-54M alebo T-55A bola 855-tisíc Kčs. V porovnaní s cenou 9 mil. Kčs, ktorú MNO platilo za jeden tank T-72 pre ČSLA, vychádzala táto inovácia podstatne lacnejšie.

⁷² NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 17. 6. 1985, č. j. 011/00359/85 *Rozbor stavu zajišťovania jakosti produkce ve výrobě a provozní spolehlivosti systému KLADIVO*.

⁷³ NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 15. 11. 1983, č. j. NM 520/001039/83/PT, materiál bez názvu.

⁷⁴ FRANCEV, ref. 21, s. 144-145.

⁷⁵ Tamže, s. 145.

12, 7 mm, motory a prevodovky prichádzali z Poľska, časti podvozkov, vrátane pásov, z NDR a kanóny 2A46 kalibru 125 mm zo ZŤS Dubnice nad Váhom sa montovali tak do martinských tankov, ako do T-72 z licenčnej výroby v Poľsku.

Tabuľka č. 4

Produkcia tankov typového radu T-55A v rokoch 1967 – 1983 a ich určenie⁷⁶

Odberateľ**	Typ					SPOLU
	T-55A	T-55AK	VT-55A	MT-55A	JBVT	
ČSĽA	1 416	90	434	213	1	2 154
ZSSR	-	-	680	935	200	1 815
NDR	1 362	30	251	?	118	1 761
Maďarsko	539	?	135	?	31	705
Rumunsko	17	-	14	6	?	37
Juhoslávia	492	18	26	98	151	785
Líbya	348	354	83	50	-	835
Sýria	380	358	359	30	61	1 188
Egypt	-	10	22	-	-	32
Irak	-	-	-	8	74	82
Alžírsko	-	-	5	4	3	12
India	-	7	112	99	?	218
DOVEDNA	4 554	867	2 121	1 443	639	9 624

* Okrem tankov typového radu T-55A sa v rokoch 1967 – 1982 z ČSSR exportovali aj staršie tanky T-55: Rumunsko – 118 tankov, Líbya – 905, Sýria – 951, Egypt 420 a India 92 tankov.

Podľa schváleného plánu mali ZŤS Martin do konca roka 1985 vyrobiť 710 tankov T-72, pričom sa predpokladalo postupné dosiahnutie cieľovej ročnej výrobnnej kapacity 250 tankov a 250 kompletov špecializovaných skupín (podvozkových skupín) pre finálnu výrobu vozidiel v Poľsku.⁷⁷ V priebehu päťročnice mala byť vývojovo dokončená a do výroby zavedená tiež veliteľská verzia T-72K a vyslobodzovacia aplikácia tanku. Súčasne sa počítalo aj s postupnými modernizačnými úpravami základného prevedenia T-72. Súhrnné údaje o množstve vyrobených vozidiel sa čiastočne líšia. Podľa materiálov zo zasadnutia VVOP 19. júna 1986, ktoré považujeme za relevantné, bolo skutočne vyrobených 668 tankov základného prevedenia a veliteľskej verzie.⁷⁸ V týchto počtoch je zahrnutých aj 100 mo-

⁷⁶ Spracované podľa JEŽEK, ref. 21; VÚA – VHA Praha, f. MNO/GŠ-TAS, pomôcka čj. 0121/19 a čj. 0121/20 a Archív VÝVOJ Martin a. s., Správa SRK – 81/76 *Výroba špeciálnej techniky v TS/ZŤS/Martin 1970-1975*.

⁷⁷ NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 15. 11. 1983 *Návrh úvodného vystoupení ve VVOP k „Návrhu zabezpečení rozvoje výroby tanku T-72 a jeho aplikací, zavedení výroby motorů a hlavních převodů pro T-72 v čs. průmyslu*.

⁷⁸ Z uvedeného počtu bolo 347 tankov dodaných ČSĽA, 3 zostali v pôsobnosti FMVS ČSSR a 318 tankov bolo určených na vývoz do krajín Varšavskej zmluvy a nesocialistických štátov. NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 19. 6. 1986 *Návrh zvláštní části 8. 5LP a zvláštní části prováděcího státního plánu na rok 1987 – obrana a bezpečnost, část speciální technika*.

dernizovaných tankov T-72M⁷⁹ a 11 modernizovaných tankov veliteľského prevedenia T-72MK, ktorých výroba sa začala v roku 1985.⁸⁰ Plnenie plánovaných objemov zo začiatku komplikovali vážne nedostatky v zabezpečení subdodávok niektorých položiek z Poľska⁸¹, ako aj dodávky potrebného strojového zariadenia, a to najmä pre výrobu podvozkových skupín v Martine a zbraňového systému v ZŤS Dubnica nad Váhom.⁸² Sklzy v dodávkach z Poľska a z čs. výroby boli nahrádzané mimoriadnymi dovozmi zo ZSSR.⁸³

Produkcia bojových vozidiel pechoty v ZŤS Detva a ich dodávateľov bola nastavená na ročný objem 1 200 vozidiel základného prevedenia a veliteľskej verzie BVP-1K. S tým v zásade počítal aj plán na 7. päťročnicu. V rokoch 1981 – 1985 mali výrobcovia dodať dovedna 5 711 BVP-1, z toho 645 pre ČSSR, 3 748 pre socialistické a 1 318 pre nesocialistické štáty.⁸⁴ Celkový objem výroby do konca roka 1985 bol o niečo vyšší, predstavoval 5 897 vozidiel BVP-1 a 205 vozidiel BVP-1K. Z tohto počtu bolo 507 vozidiel BVP-1 a 75 vozidiel BVP-1K určených pre ČSLA, zvyšok na vývoz.⁸⁵ Čistý zisk z vývozných dodávok BVP-1 v 7. päťročnici predstavoval 1,105 miliardy Kčs.⁸⁶ Treba však dodať, že plnenie zahraničných kontraktov prebiehalo, najmä zo začiatku, na úkor zabezpečovania potrieb ČSLA.⁸⁷

⁷⁹ Modernizačné zmeny zahŕňali 6 modernizačných prvkov: 1) zvýšenie počtu nábojov pre kanón z 39 na 44 kusov, 2) zdokonalenie ochrany proti zápalným látkam, 3) odpaľovacie zariadenie dymových granátov 3) bočné štíty so zvýšenou ochranou proti kumulatívnym nábojom, nový nočný pozorovací prístroj a 6) nová sedačka vodiča, ktorá znižovala jeho únavu a zvyšovala ochranu proti rádioaktívnemu žiareniu.

⁸⁰ Ref. 78. Podľa Franceva (ref. 21, s. 147) bolo v 7. päťročnici vyrobených 661 všetkých verzií tankov T-72 a rovnaký počet udáva archívny materiál, ktorý spracoval František JEŽEK (*Výrobky vojenskej pásovej techniky v strojárenských závodoch v Martine v období 1981 až 2001*. Archív VÝVOJ, a. s. Martin 2001). Oproti týmto autorom, ktorí v uvedenom počte vyrobených tankov kalkulujú s piatimi T-72MK, materiál VVOP dokumentuje 11 vyrobených kusov tejto techniky, z ktorých 6 tankov malo prevziať MZO na export.

⁸¹ VÚA-SAMO Praha, f. MNO 1984, šk. 5, č. j. 090063 *Oficiální přátelská návštěva vojenské delegace Polské lidové armády v Československé socialistické republice – Spolupráce ve speciální oblasti*.

⁸² NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 22. 6. 1983, č. j. 011/00597/83 *Zabezpečování plánované výroby tanků T-72 v roce 1983*, Zasadnutie VVOP 24. 10. 1983, *Úvodní slovo k materiálu „Zabezpečení plánované výroby tanku T-72 v roce 1983“, projednávanému v Předsednictvu vlády ČSSR* a č. j. NM 520/00960/830-PT *Návrh úvodního vystoupení na zasedání VVOP k bodu č. 4 – Koncepce rozvoje T-72*.

⁸³ NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 22. 6. 1983, č. j. 011/00597/83 *Materiál pro jednání Vládního výboru pro obranný průmysl ČSSR: Zabezpečování plánované výroby tanků T-72 v roce 1983*,

⁸⁴ Z tohto počtu bolo 600 vozidiel kontrahovaných do Líbye, kam boli dodané v rokoch 1980-1983 za 172 mil USD. Do roku 1986 Líbya prevzala ďalších 166 vozidiel. BAKA, Igor. Československá vojenská pomoc Líbyi v prvej polovici osemdesiatych rokov dvadsiateho storočia. In *Vojenská história*, 16, 2012, č. 3, s. 56 a 70. ISSN 9335-3314.

⁸⁵ Ref. 78.

⁸⁶ Podľa cenových relácií dohovorovaných so ZSSR boli stanovené rozdielne ceny pre vývoz BVP-1 do socialistických a nesocialistických štátov. Ekonomická efektívnosť čs. vývozu týchto vozidiel v rokoch 1981 – 1985 do socialistických štátov predstavovala stratu 1,24 miliardy Kčs a do nesocialistických štátov zisk 2,345 miliardy Kčs. SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované - nespracované), šk. 76, č. 00223/86 *Správa o zabezpečení nábehu výroby BVP-2*.

⁸⁷ Tamže.

Podľa spomenutých zámerov výroby a výrobnej kooperácie v oblasti vojenskej techniky medzi krajinami Varšavskej zmluvy mala výroba bojových vozidiel pechoty predstavovať dlhodobú perspektívu československého, respektíve slovenského strojárského priemyslu. Popri existujúcej výrobe sa preto počítalo so zavedením výroby ďalších účelových aplikácií vozidiel typového radu BVP-1. Po skončení vývoja v ZŤS Martin sa v PPS Detva v roku 1984 začala overovacia výroba a v roku 1985 sériová výroba vyslobodzovacieho pásového vozidla VPV s celkových počtom 20 vyrobených vozidiel (18 dodaných ČSĽA a 2 vyvezené do ZSSR). Na konci päťročnice sa začala aj výroba sanitnej verzie s označením AMB-I, ktorá bola určená na vývoz do Sýrie. Do konca roka 1985 bolo vyrobených 100 vozidiel.⁸⁸ Okrem toho sa v roku 1984 začala výroba veliteľsko-štábného vozidla MP-31 systému PASUV.⁸⁹ Spracovaním dokumentácie výroby funkčnej vzorky a vykonania jeho skúšok bola poverená Konštrukta Trenčín a výrobcom vozidla MP-31 boli ZŤS Detva v kooperácii s ďalšími závodmi, predovšetkým s n. p. Tesla Vráble, SLZ Hnúšťa a Matador Bratislava.⁹⁰ Do konca roka 1985 bolo vyrobených dovedna 32 vozidiel MP-31, z toho 8 pre ČSĽA a 16 na vývoz.⁹¹ V ZŤS Martin súčasne prebiehal vývoj pojazdného hlásneho zariadenia BÚRKA III na podvozku BVP-1. Ďalšie úlohy vývoja špeciálnych vozidiel spojených s BVP-1 alebo odvodených od jeho konštrukcie riešila Konštrukta Trenčín. Išlo o umiestnenie mínometu 120 mm na BVP-1 (PRÁM-S), vývoj automatizovaného systému riadenia palby delostreleckého oddielu (PRÁM-P) a vývoj samohybného výbušného odmínovača (SVO) na podvozku BVP-1.

Od roku 1983 sa pripravovala licenčná výroba bojových vozidiel pechoty s označením BVP-2. Svojím poňatím, novou výzbrojou – 30 mm automatizovaný kanón 2A42, spriahnutý guľomet PKT 7,62 mm, protitankový raketový komplet KONKURZ, možnosť vybavenia protiletadlovým raketovým kompletom STRELA-2M - a použitými novými výrobnými technológiami, napr. novým pancierovým materiálom 77TMO pre korbu a teleso veže, bolo podstatne náročnejšie na výrobu ako BVP-1. Podľa hodnotenia čs. odborníkov z celkového počtu 72 konštrukčných skupín BVP-2 bolo s BVP-1 zhodných len 14 skupín. Finálna výroba sa plánovala opäť v ZŤS Detva.⁹²

⁸⁸ Ref. 78.

⁸⁹ Poľný automatizovaný systém velenia vojskám PASUV bol novým, originálnym prostriedkom velenia na taktickom a operačnom stupni armád Varšavskej zmluvy. Bol rozpracovaný v ZSSR a v rokoch 1977 – 1978 sa na rokovaníach Komisie obranného priemyslu RVHP rozhodlo o jeho spoločnom riešení v oblasti vývoja a výroby, čo bolo kodifikované podpísaním mnohostrannej medzivládnej dohody 13. 12. 1978. Vozidlá MP-31 boli určené pre komplety systému PASUV na stupni motostrelecký alebo tankový pluk, pričom jeden komplet tvorilo 8 vozidiel.

⁹⁰ Okrem výroby skupín a kompletizácie vozidla MP-31 sa mal v ČSSR vyrábať graficko-kresliaci automat pre vozidlá MP-21 (v systéme PASUV určené na stupeň divízie). Výrobou automatu boli poverené ZVT Banská Bystrica, ktoré ich dodávali finálnemu výrobcovi vozidla MP-21 v Bulharsku. NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 22. 6. 1983, č. j. NM 520/00527/PT *Projednání materiálu k zabezpečení systému PASUV vo VVOP*, Zasadnutie VVOP 17. 6. 1985 *Informace o stavu prací v přípravě rozhodnutí o specializaci v ČSSR systému PASUV pro 41. zasedání VVOP a SNA Bratislava*, f. MP SSR 1968 - 1992 (utajované - nespracované), šk. 73, č. 0098/83 *Informácia k „Návrhu rozhodnutia o výrobe pre ČSSR špecializovaných výrobkov pre systém velenia vojskám PASUV“*.

⁹¹ Ref. 78.

⁹² Použitie nových technológií vyžadovalo vývojové riešenie výrobného procesu zbraňovej časti, korby a veže, včítane spracovania pancierových plechov z ocele 77TMO. V rámci technologickej

V oblasti delostreleckých zbraní výroba odzrkadľovala predovšetkým zvýšený dôraz na postupné vyzbrojovanie ČSĽA a ostatných armád štátov Varšavskej zmluvy novou generáciou samohybných delostreleckých prostriedkov. V tomto zmysle sa pozornosť sústreďovala hlavne na sériovú výrobu 152 mm ShKH vz. 77 DANA. Jej produkcia bola určená najmä pre delostrelecké útvary čs. armády, ale aj na kontrahované dodávky do Poľska⁹³ a Líbye⁹⁴, ktoré sa začali realizovať v roku 1983. Dovedna bolo v 7. päťročnici vyrobených 255 húfníc, z toho 186 pre ČSĽA a 69 na vývoz.⁹⁵ Druhá ťažiskovú výrobnú komoditu tvorili raketomety 122 mm vz. 70 GRAD. Ich celkový objem výroby v ZŤS Dubnica nad Váhom v rokoch 1981 – 1985 činil 350 ks. Z tohto počtu bolo 154 raketometov dodaných ČSĽA a 196 vyvezených do NDR.⁹⁶

Vo výrobe munície pokračoval rozsiahly program jej rozvoja a obnovy s dôrazom na veľkokalibrovú muníciu, ktorý sa začal v predchádzajúcej päťročnici podľa koncepcie schválenej uznesením Predsedníctva vlády ČSSR č. 134/1979. V ZŤS Dubnica sa rozbehla výroba 152 mm diaľkového trieštivo-trhavého náboja pre ShKH vz. 77, ktorá sa realizovala v objeme 5,37-tisíc kusov a výroba 122 mm trieštivo-trhavého náboja pre sovietsku samohybnú húfnicu 2S1 GVOZDIKA⁹⁷ v objeme 15-tisíc kusov. Pre 122 mm raketomet vz. 70 bolo vyrobených 288-tisíc ks trieštivo-trhavých nábojov.⁹⁸ Súčasne bola obnovená výroba 122 mm trieštivo-trhavých nábojov pre húfnicu vz. 38/74 s dodávkami nábojníc z Vihorlatu Snina. Podarilo sa zabezpečiť aj osvojenie si licenčnej výroby 125 mm trieštivo-trhavého náboja pre tanky T-72 (SMRK) a skončil sa vývoj 120 mm trieštivo-trhavej míny pre mínomet PRÁM. Pre letectvo ČSĽA bolo vyrobených 100 ks trieštivo-trhavých a protibetonových bômb.

V kontexte s nedostatočnými účinkami existujúcej veľkokalibrovej klasickej munície (trieštivotrhavé a priebojné náboje) na obrnenú techniku sa vo výzbroji armád NATO začal výskum možností zlepšenia ich technických parametrov, respektíve zavedenia nových druhov, vrátane 122 mm a 152 mm kontajnerovej munície s aktívnou aj pasívnou submuníciou.⁹⁹ So sovietskou stranou sa súčasne prerokovávala možnosť vývoja 100 mm proti-

prípravy bolo potrebné zabezpečiť spracovanie 4 867 technologických postupov a konštrukčných postupov na výrobu viac ako 8 300 nových položiek. Potreba pracovných síl vo VHJ ZŤS Martin sa zvýšila o 1 503 pracovníkov, čo bolo napr. realizované uvoľňovaním 400 osôb ročne z vojenskej základnej služby, organizovaním medzikrajového náboru pre podniky ZŤS v Detve, Dubnici nad Váhom a Bratislave a pre Meoptu Bratislava a Konštrukturu Trenčín, ako aj zvýšením limitu žiakov Stredného odborného učilišťa VHJ ZŤS Martin. Ref. 86.

⁹³ V súlade s dlhodobou dohodou medzi ČSSR a Poľskom o vzájomných dodávkach vojenskej techniky v rokoch 1981 – 1985 malo byť poľskej strane dodaných 37 ks 152 mm ShKH. Do roku 1984 bolo dodaných len sedem húfníc. Na základe uznesenia Predsedníctva vlády ČSSR z 23. 3. 1984 o obmedzení výroby ShKH DANA mali byť poľské požiadavky riešené až v 8. päťročnici.

⁹⁴ Podľa dohovoru o dodávkach vojenskej techniky z marca 1980 a kontraktu podpísaného v októbri 1982 mala ČSSR dodať do Líbye 80 kusov ShKH. Ešte v roku 1982 však Líbya túto požiadavku rozšírila na 204 húfníc. Navrhnenie sa malo realizovať v rokoch 1985 – 1989. Archivné materiály uvádzajú, že v rokoch 1983 – 1986 bolo do Líbye skutočne dodaných 72 ks 155 mm ShKH vz. 77 DANA. BAKA, ref. 73, s. 57, 68 a 70.

⁹⁵ Ref. 78.

⁹⁶ Tamže.

⁹⁷ Húfnicu v sovietskej licenci vyrábalo Poľsko a Bulharsko. Do ČSĽA za začala zavádzať v roku 1976. Boli nimi vyzbrojované delostrelecké oddiely niektorých motostreleckých a tankových plukov.

⁹⁸ Ref. 78.

⁹⁹ VÚA-SAMO Praha, f. MNO 1984, šk. 31, k č. j. 00148/9-77-STR *Hlavní směry a cíle rozvoje výzbroje a vojenské techniky v letech 1986-1990*.

pancierového podkalibrového náboja so strelou s jadrom z ochudobneného uránu pre tanky radu T-55. Pre výskumné a vývojové práce, ktorých koordinátorom mala byť Konštrukta Trenčín, sa predpokladali dodávky ochudobneného uránu zo ZSSR, a to ako „jadrovo znehodnoteného“, tzn. nepodliehajúceho kontrole Medzinárodnej agentúry pre atómovú energiu (MAAE).¹⁰⁰

V oblasti žienijnej techniky sa slovenské prevádzky so špeciálnou výrobou zameriavali najmä na prostriedky na prekonávanie vodných a iných prekážok, ako aj maskovacích a ochranných prostriedkov. Okrem iného išlo o vyslobodzovací žeriav AV-50 na podvozku Tatra 815V, ktorého výroba sa začala v roku 1984 v ZŤS.¹⁰¹ Bol určený predovšetkým pre ČSLA, ale dodával sa aj do NDR a Indie. Vagónka Poprad od roku 1982 vyrábala prevoznú úkrytovú pracovisko ÚP-82 (vývojovo označené ako VESTA-C).

Podniky v pôsobnosti Ministerstva priemyslu SSR pokračovali v plnení záväzných úloh z predchádzajúceho obdobia. Objem ich produkcie, najmä v kategórii ochranných protichemických prostriedkov, sa v prvých rokoch päťročnice postupne zvyšoval v súlade so zabezpečením kontrahovaných domácich a zahraničných objednávok. Svedčí o tom aj skutočnosť, že v rokoch 1980 – 1983 rezort MP SSR vyviezol, okrem iného, 170-tisíc masiek M-10 v hodnote 69,7 mil. Kčs, 10-tisíc párov filtrov M-10 v hodnote 1,6 mil. Kčs a 10-tisíc kompletov masiek M-10M v hodnote 5,8 mil. Kčs.¹⁰² Od roku 1984 však dopyt po týchto a ďalších komoditách začal klesať, a to tak zo strany domácich, ako zahraničných zákazníkov.¹⁰³ Situáciou a otázkou ďalšieho využitia kapacít v slovenských prevádzkach sa zaoberal aj VVOP. Rozhodol, okrem iného, o úprave výrobných kapacít a zmene výrobného sortimentu v Makyte Púchov, o uvoľnení kapacít špeciálnej výroby v Závodoch 1. mája Liptovský Mikuláš a závode Stará Lubovňa pre civilnú výrobu a o „zakonzervovaní“ nevyužitých výrobných kapacít špeciálneho materiálu v SLZ Hnúšťa a PCHZ Žilina.¹⁰⁴

V kontexte uvedených skutočností možno konštatovať, že v prvej polovici 80. rokov sa v zbrojnom priemysle na Slovensku ďalej rozvíjal rozsiahly inovačný proces, ktorý sa začal v 6. päťročnici a bol spojený s vývojom, výskumom a výrobou nových zbraní a zbraňových systémov s kvalitatívne vyššími parametrami. Tempo rozvoja zbrojnej výroby sa vo väčšine oblastí výrazne zrýchľovalo, pričom popri strojárstve rástol význam ďalších priemyselných

¹⁰⁰ NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, č. j. NM520/00153/PT *Informace pro 39. zasedání VVOP – projednání návrhu mezivládní dohody mezi ČSSR a SSSR o spolupráci při výrobě jader z ochuzeného uranu* a č. j. 00245 *Důvodová zpráva k návrhu na sjednání Dohody mezi vládou ČSSR a vládou SSSR o dodávkách ochuzeného uranu pro výrobu průbojné munice.*

¹⁰¹ Vývoj AV-50 prebiehal v ZŤS Martin, kde sa pôvodne plánovala aj výroba tejto techniky. Mala pokryť výpadky spôsobené prechodom z výroby tankov T-55A na tanky T-72.

¹⁰² SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-92 (utajované-nespracované), šk. 24, č. sp. 071/83 *Správa o mieste a úlohe špeciálnej techniky, jej optimalizácie a národohospodárske použitie v koncových rokoch 7. RP a 8. SRP.*

¹⁰³ V roku 1984 napríklad klesli požiadavky Federálneho ministerstva všeobecného strojárstva a MNO na dodávky špeciálneho materiálu na panciere bojovej techniky v PCHZ Žilina. Pre rok 1985 boli potvrdené aj menšie požiadavky MNO na dodávky ochranných prostriedkov vo finančnom objeme 73 mil. Kčs. SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované - nespracované), šk. 29, č. j. 0669/85 *Plnenie úloh z rokovania Výboru pre obranný priemysel.*

¹⁰⁴ SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované - nespracované), šk. 29, č. j. 01530/85 *Ižuvávanie existujúcich kapacít v súvislosti so znížením požiadaviek na odbyt OM M-10 a filtrov* a č. j. 0480/85 *Informácia o dopadoch vzniknutých v dôsledku zníženia odbytu výrobkov špeciálnej techniky a nevyužitia stávajúcich výrobných kapacít v r. 1985 a v r. 8. PLP.*

odvetví, predovšetkým elektrotechnických odborov a ich prevádzok.¹⁰⁵ Dynamika výroby špeciálu v týchto rokoch dosiahla najvyššiu úroveň v celom povojnovom období.¹⁰⁶

Prudká akcelerácia výroby bola podmienená modernizáciou a rozšírením vývojovej i výrobnéj základne, čo malo priamy súvis s rozsiahlou investičnou výstavbou a vyčlenením značného objemu neinvestičných prostriedkov. Napríklad náklady na zabezpečenie výroby tanku T-72 (prepracovanie licenčnej dokumentácie, výstavba nových prevádzok a pod.) činili viac ako 5,3 miliardy Kčs, z toho len v ZŤS Martin 3,9 miliardy Kčs¹⁰⁷, zámer licenčnej výroby 125 mm trieštivo-trhavého náboja pre tento tank počítal s investíciami v objeme 137,6 mil. Kčs, z toho 69 mil. Kčs na stavebné práce¹⁰⁸, vývojové náklady na 152 mm ShKH vz. 77 predstavovali sumu 112,703 mil. Kčs¹⁰⁹, na vývoj veliteľského tanku T-72MK boli plánované neinvestičné prostriedky vo výške 12 mil. Kčs, na vývoj vyslobodzovacieho tanku VT-72B 54,3 mil. Kčs, mostovej modifikácie T-72 (ÚDER) 12,3 mil. Kčs a na modernizačné zmeny T-72 16 mil. Kčs.¹¹⁰ K 1. januáru 1985 bolo na Slovensku 27 rozostavaných stavieb špeciálnej investičnej výstavby s celkovými rozpočtovými nákladmi vo výške 3 399,3 mil. Kčs, z toho 1 519,9 mil. Kčs určenými na stavebné práce. V tom istom roku sa mala začať stavba ďalších štyroch objektov, na ktoré bolo vyčlenených 207,8 mil. Kčs.¹¹¹

V hodnotení ďalších perspektív zbrojnej výroby v ČSSR sa objavili dva odlišné prístupy. Prvý vychádzal z dovtedajšieho pozitívneho rozvoja výskumno-vývojovej a výrobnéj základne a v súvislosti s prípravou plánov na 8. päťročnicu presadzoval ďalšie navýšenie objemových ukazovateľov. Druhý, naopak, upozorňoval, že dochádza k výraznej zmene vonkajších a vnútorných podmienok výroby špeciálu, čoho signálom bol už spomenutý pokles dopytu po prostriedkoch ochrany proti ZHN vyrábaných na Slovensku. Stúpencom tohto prístupu bol aj námestník predsedu Štátnej plánovacej komisie ČSSR genpor. Ing. Viktor Šurka. Na zasadnutí VVOP dňa 19. júna 1986, v úvodnom vystúpení pri predkladaní návrhu zvláštnej časti päťročného plánu, otvorene konštatoval, že „Rozvoj výroby špeciálnej techniky v období 8. 5LP bude probíhať v rozporných podmienkach, ktoré sa prejavili již v posledných dvoch rokoch 7. 5LP, kedy došlo k prehodnocení štruktúry potrieb FMNO i armád ostatných štátů Varšavskej smlouvy ve vztahu k dodávkám speciál. techniky vyráběné čs.

¹⁰⁵ Do výroby špeciálnej techniky sa v tomto čase napríklad zapojila vývojovo-výrobná organizácia ZŤS EVÚ Nová Dubnica (elektropríslušenstvo ovládacích systémov T-72, BVP-2 a rôznej delostreleckej techniky), Tesla Liptovský Hrádok a ZVT Banská Bystrica (spomenutá účasť na výrobe systémov KLADIVO a PASUV) a Tesla Vráble (elektronické bloky pre kompletizáciu prostriedkov automatizácie systému PASUV).

¹⁰⁶ ČECHÁK, Oldřich – IVÁNEK, Ladislav – KRČ, Miroslav – ŠELEŠOVSKÝ, Jan. *Zbrojní výroba – Konverze – Obranyschopnost*. Praha : MAGNET-PRESS 1993, s. 43. ISBN 80-85469-49-9.

¹⁰⁷ Ref. 21, s. 145-146.

¹⁰⁸ NA Praha, f. FMVS – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 15. 11. 1983, č. j. NM 520/00959/83-PT *Kontrolní zpráva o zabezpečení UPV č. 134/79 o koncepci rozvoje velkorážné munice a leteckých pum.*

¹⁰⁹ Ref. 73.

¹¹⁰ NA Praha, f. FMVS – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 17. 6. 1985, č. j. 520/00115/PT *Návrh zabezpečování rozvoje výroby tanku T-72 a jeho aplikací, zavedení výroby motorů a hlavních převodů pro T-72 v čs. průmyslu.*

¹¹¹ NA Praha, f. FMVS – prísne tajné, nespracované, príloha k čj. 00254/85 *Jmenovitý seznam staveb speciální investiční výstavby a Zasadnutie VVOP 24. 10. 1983, Jmenovitý seznam staveb speciální investiční výstavby navržených k zařazení do zvláštní části 8.5LP.*

průmyslem.¹¹² Podstatně se zhoršily předpoklady pro efektivní vývoz čs. spec. techniky do nesocialistických zemí, zejména z důvodu výrazně zhoršené platební schopnosti států, přicházejících v úvahu pro tento vývoz.¹¹³ Následkem toho se projevila určitá disproporce mezi výrobními možnostmi čs. průmyslu a v současné době předpokládanými vývozy do těchto zemí.¹¹⁴

V danom súvisi sa pri spracovávaní návrhu plánu riešila aj otázka efektívneho využitia niektorých jednoúčelových kapacít prevádzok vybudovaných pre výrobu špeciálnej techniky. Výsledkom rokovaní zástupcov federálnych rezortov MNO, MVS a MZO, Štátnej plánovacej komisie, národných plánovacích komisií a ďalších orgánov, bolo zriadenie zvláštného fondu (ZF), do ktorého sa ukladali vyrobené produkty so zatiaľ nezabezpečeným odbytom. Nepredanú produkciu – išlo predovšetkým o veľkokalibrovú muníciu, respektíve bojovú techniku – odkúpil štát a výrobcom ju uhradil z rezerv štátneho rozpočtu. Následne sa mala použiť na krytie nových požiadaviek odberateľov a zostatok sa mal previesť do plánov ďalšej päťročnice v podobe plánovaných a súčasne aj už realizovaných výstupov.

Zameranie spomenutého návrhu zvláštnej časti 8. päťročného plánu dokumentuje, že pri jeho koncipovaní dominoval „optimistický“ pohľad na perspektívy zbrojnej výroby, ktorý predpokladal, že jej rozvojové a vzostupné tendencie budú ďalej pokračovať. Okrem rozširovania produkcie existujúcich alebo zavádzania nových výrobkov východiskové direktívy prípravy plánu počítali aj s vyriešením problémov v tuzemských a zahraničných dodávkach komponentov pre finálne výrobky. V domácej kooperácii išlo najmä o nedostatky vo výrobe veľkokalibrovej munície, ktorá od roku 1983 prebiehala vo Vihorlate Snina (tela granátov, nábojnice), Chemko Strážske (trhavina THE¹¹⁵) a ZVS Dubnica nad Váhom (laborácia) v provizórnych podmienkach a nezabezpečovala plánované množstvo ani požadovanú kvalitu.¹¹⁶ Zo zahraničných subdodávok to boli predovšetkým pretrvávajúce problémy s dovozom niektorých poľských komodít pre tanky T-72.

Plánované ukazovatele výroby tankovej techniky sa opierali o dohovorené požiadavky štátov Varšavskej zmluvy, nesocialistických krajín (Líbye¹¹⁷) a MNO v celkovom objeme 1 325 tankov T-72 a ich aplikácií.¹¹⁸ Podľa jednotlivých verzí išlo o 1 015 tankov základné-

¹¹² Medzi dôsledky prehodnocovania potrieb armád Varšavskej zmluvy patrilo napríklad nepotvrdenie pôvodne dohovorenej požiadavky ZSSR na dodávky 280 kusov ShKH DANA. Spolu s požiadavkami ďalších odberateľov vytvárala primárny predpoklad ročnej výroby tejto delostreleckej techniky v objeme 100 – 120 ks. V roku 1983 sovietsky GOSPLAN (štátna plánovacia komisia) na obdobie 8. päťročnice predbežne objednal aj dodávky vyslobodzovacích a mostných tankov na podvozku T-72 v orientačnom objeme 200 ks. Následne ich zúžil len na vyslobodzovacie tanky, ktorých napokon reálne zakúpil 45 ks. NA Praha, f. FMVS ČSSR – prísne tajné, nespracované, Zasadnutie VVOP 24. 10. 1983, č. j. NM 520/00960/830-PT *Návrh úvodního vystoupení na zasedání VVOP k bodu č. 4 – Koncepce rozvoje T-72 a ref. 21, s. 156.*

¹¹³ Jedným z konkrétnych prejavov bol aj prístup Líbye k medzivládnej dohode s ČSSR o dodávkach vojenskej techniky z 26. novembra 1984. Dohovorený objem objednaných komodít líbyjská strana postupne znižovala a menila podmienky, či odsúvala termíny splácania finančných záväzkov. Blížšie BAKA, ref. 84, s. 77-78.

¹¹⁴ Ref. 78.

¹¹⁵ Ide o trhavinu vyrábanú na báze tritolu, hexogénu a vosku.

¹¹⁶ Ref. 108.

¹¹⁷ Okrem už uzavretého kontraktu s Líbyou prebiehali rokovania so zástupcami Sýrie, Alžírsk, Iraku a Juhoslávie, pri ktorých sa predpokladalo podpísanie dohôd na ďalšie dodávky tankov T-72 a ich aplikácií, a to v orientačnom objeme 600 ks. Smerné čísla plánu však s krytím nových požiadaviek nepočítali, mali byť riešené prerozdelením dodávok na úkor ostatných odberateľov alebo rozšírením výroby.

¹¹⁸ Ref. 78.

ho, tzn. vežového prevedenia pôvodného typu T-72 i modernizovaných modifikácií T-72M a T-72M1¹¹⁹, 77 ks veliteľských tankov T-72MK, 165 vyslobodzovacích tankov VT-72B a 68 mostných tankov MT-72 (nábeh výroby plánovaný na rok 1988) určených pre NDR. Do NDR malo byť vyvezených aj 60 upravených podvozkov T-72.¹²⁰ Okrem toho sa plánovalo vyrobiť 58 ks tankových výcvikových učební UK-172U a UK-172L podľa sovietskej licenčnej dokumentácie. Predpokladalo sa, že dobudovaním výrobnéj základne sa dosiahne zvýšenie ročnej produkcie tankov T-72 a ich aplikácií z dovtedajších 250 na 321 ks v roku 1990 a 400 ks v roku 1991. Primárnym predpokladom realizácie týchto zámerov malo byť zavedenie vlastnej výroby tankových motorov V-46-6 a hlavných prevodov s cieľovou ročnou kapacitou 300 ks od roku 1991, ktorá by zabezpečovala nezávislosť od ich dodávok z Poľska. Na zabezpečenie rozvoja s tým súvisiacej výrobnéj základne sa počítalo s investičnými nákladmi v celkovom objeme 885 mil. Kčs, z toho 141 mil. Kčs na stavebné práce v Martine (vývojové skúšobne, dobudovanie kapacít na kompletizáciu tankov a výrobu motorov), Prakovciach (výroba ojníc), Hriňovej (hlavné prevody) a Malackách (výroba lamiel hlavných prevodov).¹²¹ Ďalšia investičná akcia bola plánovaná na zabezpečenie výroby potrebného množstva tankových kanónov 2A46 v ZŤS Dubnica nad Váhom, ktorý sa dodával aj do tankov vyrábaných v Poľsku.¹²²

V odbore výroby obrnených pásových vozidiel, ktorých hlavných producentom zostali ZŤS Detva, sa za najvýznamnejšiu inováciu pokladalo osvojenie licenčnej výroby BVP-2 a jej začatie v roku 1988. Do konca roka 1990 malo byť vyrobených 1 480 vozidiel, z toho 310 pre čs. armádu a 1 170 na vývoz. Okrem toho sa plánovalo pokračovať vo výrobe veliteľského vozidla BVP-1K v objeme 169 kusov (22 pre ČSLA a 147 na vývoz), vyslobodzovacieho pásového vozidla VPV v objeme 422 kusov (72 pre ČSLA a 350 na vývoz), sanitného vozidla AMB-1 v objeme 100 kusov (všetky na vývoz), veliteľsko-štábneho vozidla MP-31 v objeme 96 kusov (všetky na vývoz) a začatie novej výroby vozidiel na báze BVP-1, a to bojového prieskumného vozidla (BPzV) SVATAVA v počte 300 kusov (v rokoch 1988 – 1990), pojazdného hlásneho zariadenia BÚRKA III (14 kusov pre ČSLA v roku 1987) a samohybného výbušného odmiňovača SVO (8 kusov pre ČSLA v roku 1990).¹²³

V plánovanom objeme výroby delostreleckých zbraní a systémov dominovala produkcia 152 mm ShKH DANA – 351 kusov (162 pre čs. armádu, 132 na vývoz a 57 do zvláštného fondu) a 120 mm ťahaného mínometu PRÁM-L – 292 ks, všetky pre čs. armádu. Výraznú

¹¹⁹ Výroba tanku T-72M nadviazala na výrobu T-72 a prebiehala v rokoch 1985 – 1986, keď ich v ZŤS Martin vyrobili 738 ks (JEŽEK, ref. 80), podľa iných údajov len 251 (<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/37829>). Základným modernizačným prvkom bol laserový diaľkomer TPD-K-1 vyrábaný podľa sovietskej licencie, zvýšil sa aj počet nábojov kalibru 125 mm z 39 na 44 kusov. V auguste 1986 sa v Martine začala výroba ďalej modernizovanej modifikácie T-72M1. Oproti verzii T-72M mala zosilnenú hornú časť čelného panciera korby, novú vežu s keramickými jadrami a ďalšie vylepšenia.

¹²⁰ Výroba mostného tanku bola pripravovaná na základe spoločného vývoja s NDR. V ČSSR prebiehal vývoj upraveného podvozku T-72 a v NDR, ktorá bola aj nositeľom vývoja MT-72, vývoj mosta a skladacieho mechanizmu.

¹²¹ Ref. 101.

¹²² Išlo o problém výroby potrebného množstva elektrostruskovej, vákuovo pretavovanej ocele. Do jej „plnej“ výroby v Dubnici nad Váhom, čo sa plánovalo na rok 1987, sa mal chýbajúci objem zabezpečiť dovozom zo ZSSR a Juhoslávie.

¹²³ Ref. 78.

výrobnú komoditu naďalej tvoril 122 mm raketomet vz. 70 GRAD s plánovaným objemom 155 ks (36 pre čs. armádu a 119 na vývoz). Okrem týchto produktov sa počítalo so začatím výroby 120 mm samohybného mínometu PRÁM-S, a to od roku 1989 s plánovaným počtom 18 ks určených pre čs. armádu, ďalej s výrobou odpaľovacieho zariadenia 9P135M pre 9K113 protitankový raketový komplet KONKURZ v objeme 1 480 ks a výrobou náhradných dielov pre delostreleckú techniku v celkovej finančnej hodnote 255,9 mil. Kčs.¹²⁴ V porovnaní so 7. päťročným plánom sa počítalo podstatne zvýšením objemu výroby veľkokalibrovej munície. Dovedna sa malo vyrobiť 1 186,55-tisíc nábojov a mín kalibrov 120 mm, 122 mm, 125 mm a 152 mm (v 7. päťročnici celkový objem produkcie predstavoval 307,37 tisíc nábojov), 3 456 striel pre samohybný výbušný odminovač a 12 200 leteckých bômb.¹²⁵

V prvých dvoch rokoch 8. päťročnice výroba špeciálu prebiehala v súlade so smernými číslami plánu. V niektorých prípadoch ich zrejme aj prevyšovala. Naznačuje to, okrem iného, skutočnosť, že v rokoch 1986 – 1987 bolo vyrobených dovedna 567 tankov v prevedení T-72, T-72M, T-72M1, T-72-MK a T-72M1K¹²⁶, čo tvorilo až 55,8 percenta plánovanej päťročnej produkcie. Na základe dohovorených kontraktov bola väčšina nových tankov, okolo 350 kusov, určená na vývoz. Najväčším odberateľom bol opäť ZSSR a ďalej Irak, Líbya a Alžírsko.¹²⁷

Rok 1987 predstavoval vrchol tak slovenskej, ako celej československej povojnovej zbrojnej výroby. Jej objemom sa ČSSR v tomto čase zaradila na siedme miesto v rebríčku svetových výrobcov zbraní. V rámci federácie sa na nej podieľalo viac ako 100 podnikov, z toho 34 (niektoré zdroje uvádzajú 36) podnikov na Slovensku, v ktorých sa výroby špeciálu priamo zúčastňovalo takmer 35 500 osôb, tzn. o 53 percent viac v porovnaní s rokom 1969. Počet slovenských výrobných podnikov s podielom vojenskej produkcie vyšším ako 50 percent oproti roku 1969 vzrástol z troch na jedenásť. Najvyšší podiel mala Konštrukta Trenčín – 97 percent a ďalej ZVS Dubnica nad Váhom – 87 percent, ZŤS Hriňová – 72 percent, ZŤS Dubnica nad Váhom – 70 percent, ZŤS Prakovce – 68 percent, ZŤS Martin a Strojárne Malacky – 64 percent, ZŤS Detva – 60 percent, Meopta Bratislava – 58 percent a Tesla Liptovský Hrádok – 57 percent. K výraznému zvýšeniu podielu zbrojnej produkcie došlo vo VSS Košice – o 36,5 percenta, Vihorlate Snina – o 18,3 percenta a v Pohronských strojárňach Hliník nad Hronom, kde v roku 1987 podiel výroby špeciálu na celkovej produkcii predstavoval 43 percent.¹²⁸

Finančná hodnota celkového objemu zbrojnej výroby v roku 1987 dosiahla 29 298 mil. Kčs v bežných cenách, z čoho hodnota objemu produkcie slovenských podnikov činila 17 741 mil. Kčs, tzn. 60,5 percenta. Podiel zbrojnej výroby na celkovej priemyselnej výrobe predstavoval v ČSSR takmer 3 percenta, z toho v českých krajoch 2 a na Slovensku 3 percenta. Na objeme strojárkej výroby v ČSSR sa výroba špeciálu podieľala 11,3 percenta,

¹²⁴ Tamže.

¹²⁵ Tamže.

¹²⁶ JEŽEK, ref. 80. Podľa Franceva (ref. 21, s. 147) bolo v uvedených rokoch vyrobených len 460 tankov. Naše údaje považujeme za relevantnejšie, pretože sa opierajú o archívny materiál priameho výrobcu tankov ZŤS Martin, ktorý spracoval jeho vtedajší konštruktér pásovej techniky. V prípade „nadbytočných“ 107 tankov však Ježek neuvádza konkrétneho odberateľa, eviduje ho ako neznámeho.

¹²⁷ Ref. 21, s. 156-164.

¹²⁸ Ref. 106, s. 51.

z toho v Čechách 6,1 a na Slovensku 24,2 percenta.¹²⁹ Produkcia tankovej a obrnenej techniky v tomto roku pritom tvorila 40 percent celého objemu komodít vyrobených československým zbrojným priemyslom.¹³⁰ V poradí svetových výrobcov týchto vozidiel patrilo slovenským podnikom tretie miesto.

V roku 1988 rozvojové tendencie zbrojnej výroby na Slovensku skončili a došlo k jej poklesu, v hodnotovom vyjadrení o 3,335 mld. Kčs. V Českej republike hodnota zbrojnej produkcie naopak stúpla o 774 mil. Kčs. V roku 1989 sa tempo poklesu zrýchlilo, pričom negatívny vývoj už zasiahol aj české závody.

¹²⁹ IVÁNEK, Ladislav. Ekonomické aspekty konverze České (Československé) zbrojní výroby. In *Obrana a strategie*, 2002, č. 1, s. 133. ISSN 1214-6463 a KRČ, Miroslav. *Konverze zbrojní výroby ČSFR (studijní materiál)*. Brno : Vojenská akademie 1992, s. 15-17.

¹³⁰ KRČ, ref. 129, s. 15.

Výrobná základňa zbrojného priemyslu na Slovensku v roku 1969

Názov závodu	Objem zbrojnej výroby		Základná charakteristika zbrojnej výroby	Výrobné programy
	v Kčs	podiel na celkovej produkcii		
ZŤS Martin	1552, 5 mil.	cca 67 %	finálna výroba stredných tankov a ich aplikácií	- stredný tank T-55A - podvozok pre mostný tank T-55A - mostný tank T-55A - vyslobodzovací tank T-55A - žeriavový tank JBVT - motory tankov a OT
Podpolianske strojárne Detva	499 mil.	cca 50 %	finálna výroba pásových transportérov a ich aplikácií	- OT-62 - príprava výroby bojových vozidiel pechoty (BVP)
SMZ Dubnica n. Váhom	254, 5 mil.	18, 9 %	výroba skupín a komponentov pre PPS Detva a TS Martin	- veža BVP - 73 mm kanón 2A28 Grom pre BVP - výbušný odminovač
Slovenské lodenice Komárno	11, 1 mil.	cca 2, 5 %		- vojenské člny MO 111 s podvozkom MP-5
Východoslovenské strojárne Košice	107 mil.			- cisternové prepravníky a prívesy pre dopravu PHM - mostové súpravy
Meopta Bratislava	52 mil.		výroba optických prístrojov	- infraprístroje, periskopy pre obrnené vozidlá, parabolické zrkadlá pre reflektory obrnených vozidiel

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Sandrik Dolné Hámre	10 mil.	cca 12 %	rôzne výrobky	- vzduchové čističe vozidiel - olejové nádrže, benzinové kanistre - ventily pre leteckú techniku - poľné kuchyne
Mostáreň Brezno	60, 2 mil.			- cestný rozoberateľný most, železničný most ŽM- 16 a piliere železničných mostov ŽP-16 a PIŽMO - železničné podvozky
Tatra Bánovce n. Bebravou				nápravy a navijaky pre nákladné automobily
ZVS Dubnica n. Váhom	531, 5 mil.	83, 5 %	laborácia delostreleckej a raketovej munície	- 100 mm delostrelecký náboj - 122 mm raketový náboj - protitanková riadená strela MALJUTKA
Považské strojárne Považská Bystrica	102 mil.	5 %		- monopolný výrobca nábojníc, výlisky tiel striel a raketových komôr - pechotná munícia
Vihorlat Snina	54, 7 mil.	15, 7 %		- výroba tiel granátov, raketových komôr a nábojníc
CHEMKO Strážske		0, 004 %	výroba výbušnín	- výroba hexogénu - výroba kontinuálneho tritolu
CHZJD Bratislava		cca 5 %	výroba plastických a práškových trhavín	

VOJENSKÁ HISTÓRIA

PCHZ Žilina	25,6 %		výroba ochranných materiálov PAL a PAL-EO	
SLZ Hnúšťa				- filter ochranej masky M-10 - ochranná maska GM-4 - priekazníkové trubičky
závody elektrotechnického priemyslu				- skupiny regulačných vyhodnocovacích zariadení, zariadenia drôtovej komunikácie - káblová technika, elektrocentrály
závody priemyslu celulózy a papiera			celulóza na výrobu strelných prachov	

Zdroj: SNA Bratislava, f. MP 1969-1992 (utajované - nespracované), šk. 69, č. j. 009/69-MT *Správa o stave vývoja a výroby výrobkov špeciálnej techniky v podnikoch MP-SSR a VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1970, šk. 139, sig. 22-5/17 Zpráva o plnění nejdůležitějších dodávek vojenské techniky za rok 1969.*

Príloha č. 2

**Špecializácia výroby vojenskej techniky v ČSSR
(samostatne alebo v kooperácii s inou krajinou) v rokoch 1966 – 1970
schválená Stálou komisiou RVHP pre obranný priemysel**

Názov výrobku	Krajina
Letecká technika <ul style="list-style-type: none"> - školské a cvičné lietadlá - malé dopravné lietadlá typu aerotaxi - aerotaxi (do 7 cestujúcich s 1 pilotom) - cvičné pilotné kabíny 	ČSSR ČSSR ČSSR ČSSR
Raketová technika <ul style="list-style-type: none"> - rakety triedy „vzduch-vzduch“ - protitankové komplexy s raketovými riadenými strelami - letecké neriadené raketové strely 	PLR, ČSSR PLR, ČSSR PLR, ČSSR
Tanková technika <ul style="list-style-type: none"> - stredné tanky - stredné pásové plávajúce obrnené transportéry - stredné kolové plávajúce obrnené transportéry - vyslobodzovacie tanky - buldozéry na tankovom podvozku T-55 - mostné tanky 	PLR, ČSSR ČSSR PLR, ČSSR PLR, ČSSR PLR, ČSSR PLR, ČSSR
Delostrelecká a pechotná výzbroj a munícia <ul style="list-style-type: none"> - divízne kanóny - tankové kanóny 	PLR, ČSSR PLR, ČSSR
Optické prístroje, periskopy, prístroje a fotoaparáty <ul style="list-style-type: none"> - tankové periskopy 	ČSSR
Infraprístroje <ul style="list-style-type: none"> - infraprístroje pre tanky a automobily 	PLR, ČSSR
Spojovacie a rádiolokačné prostriedky <ul style="list-style-type: none"> - rádiostanica plukovná, práporná a delostrelecké siete typu ASTRA - smerové stanice málokanálové (do 12 kanálov) - smerové stanice viackanálové - letiskové rádiolokátory pre pristávanie lietadiel a kontrolu letu - jednocanálové telefónne a jednocanálové telegrafné nosné zariadenia - niektoré druhy rádiotechnického palubného zariadenia pre lietadlá 	MER, ČSSR MER, ČSSR MER, ČSSR PLR, ČSSR MER, ČSSR PLR, ČSSR
Rádiové prieskumné a protirádiotechnické prostriedky <ul style="list-style-type: none"> - zariadenia pre magnetický záznam pre účely rádiového prieskumu - prieskumná rádiostanica rádiolokačnej služby ZÁŘE (ŽIARA) 	MER, ČSSR ČSSR
Ženíjní technika <ul style="list-style-type: none"> - zákopové stroje na univerzálnom kolesovom podvozku - stroje na hĺbenie jám na univerzálnom kolesovom podvozku 	ČSSR ČSSR

Zdroj: VÚA-VHA Praha, f. MNO/NMNO 1966, šk. 201, č. j. 003580-48/1966 *Základní východiska pro rozpracování dlouhodobého výhledu výstavby ČSLA do roku 1980.*

**Plánované, spresnené a skutočné dodávky hlavných výrobkov zbrojného priemyslu
na Slovensku pre potreby ČSĽA v rokoch 1971-1975**

Názov	Merná jednotka	Cena za jednotku (mil. Kčs)	Schválený 5. PLP	Spresnenie ročnými vyk. plán.	Splnenie
tank T-55A	ks	1,9265	465	215	220
tank T-55AK	ks	1,97	85	75	70
tank MT-55A	ks	2,150	178	148	147
tank VT-55A	ks	1,880	298	215	192
motor tankový V-55	ks		-	262	223
motor ÚTD-20	ks		-	40	40
BVP-1 Sp2	ks		335	241	236
náhradné diely pre pásové vozidlá	mil. Kčs		1 018,2	1 166,2	1 000,7
152 mm kanónová húfnica (KH) DANA	ks	2,050	10	-	-
122 mm raketomet vz. 70 (GRAD)	ks	2,1	160	173	132
protiletadlová ručná rakety STRELA 2M	spr		350	-	-
7,62 mm náboj s oceľovým jadrom	tis. ks		90 050	100 050	95 265
7, 62 mm náboj pre samopal vz. 61	tis. ks		22 250	22 250	22 187
100 mm náboj trieštivo-trhavý	tis. ks	1,210	185	445	445
100 mm náboj protipancierový	tis. ks	1,050	230	300	301
152 mm náboj do KH DANA	tis. ks	1,6	10	-	-
130 mm náboj trieštivý do raketometu vz. 51	tis. ks		50	52,2	52,2
122 mm náboj pre raketomet vz. 70 (GRAD)	tis. ks	15,631	65	64	65,7
73,2 mm náboj pre kanón BVP-1 (GROM)	tis. ks	2,2	37,8	40,8	40,8
30 mm náboj trieštivo-trhavý do PldvK	tis. ks		4 430	4 800	4 773
čln MO 111 s podvozkom MP-5 (MOČÁL)	ks	0,299	120	126	130
buldozérové zariadenie pre tank BTU-55	ks	0,35	250	250	250
výbušný odmínovač VO	spr		470	470	470
prívesná cisterna VPL-12	ks	0,16	500	498	500
automobilová cisterna PH T-148	ks	0,37	100	110	90
cisternový plnič lietadiel PH T-138 CL	ks		400	342	254
tankový periskop TPK-U2b	ks		930	810	810

VOJENSKÁ HISTÓRIA

tankové infraprístroje TKN-1 a TKN-2	ks		1 440	1 720	1 720
pozorovacie prístroje TNPP 170 a TNPO-350 pre BVP	ks		-	68	-
ochranný plášť VOP vz. 63/69	tis. spr	0,612	303	245	246
odev protichemický vz. 70	tis. ks	1,2	42,5	30	14,8
ochranná maska M-10	tis. ks		1 282	1 282	1 287
filtr k ochrannej maske M-10	tis. párov	0,195	3 370	2 350	2 442
súprava protichemická JP-75	tis.ks		410	35	8
letecký petrolej	t		644 000		622 777

Zdroj: SNA Bratislava, f. MP SSR (utajované - nespracované), šk. 69, č. j. 00151/70-MT *Návrh smerných čísel zvláštnej časti plánu rozvoja a výroby vojenskej techniky* a VÚA-VHA Praha, f. MNO/GŠ-SÚP 1975, šk. 3, č. j. 002435/4 *Príspevek do správy 1. oddelení o splnění úkolů 5. 5LP (1971-1975) v materiální oblasti.*

Hlavné výsledky vývoja a výroby vojenskej techniky na Slovensku v rokoch 1968 - 1980

Technika	Vývoj			Výroba					Cena (mil. Kčs v r.1980)	
	Obdobie	Hlavný riešiteľ	Náklady (mil. Kčs)	Finálny výrobca	Počet kusov pre			SŠ	NŠ	
					ČSSR	SŠ	NŠ			Celkom
Tank T-55A	1966-1967	ZŤS Martin	4,990458	ZŤS Martin	1 332	2 357	2 148	5 837	2,81	1,806
Tank T-55AK	1967-1970	ZŤS Martin	7,020055	ZŤS Martin	90	24	733	847	2,802	1,822
MT-55A	1961-1967	ZŤS Martin	21,685	ZŤS Martin	201	678	176	1 055	2,402	2,880
VT-55A	1964-1968	ZŤS Martin	12,874	ZŤS Martin	340	871	550	1 761	2,252	2,845
JBVT-55A	1967-1970	ZŤS Martin	6,915182	ZŤS Martin	-	317	143	460	2,884	2,241
Tank T-72	1978-1982	ZŤS Martin		ZŤS Martin	-	-	-	-		
BVP-1		ZŤS Detva, Konštruktura Trenčín		ZŤS Detva, ZŤS Dubnica	1 521	6 565	150	8 236	2,234848	2,294239
152 mm ShKH vz.77	1970-1976	Konštruktura Trenčín	112,703	ZŤS Dubnica				14	6,074	
122 mm raketomet vz.70	1968-1971	Konštruktura Trenčín	23,170	ZŤS Dubnica	295	134	168	597	1,850	2,391908
Prepravník mosta PM-55	1966-1971	Konštruktura Trenčín	9,733	SUB Uherský Brod						
Prenosný pl. komplet S-2M	1973-1977	Konštruktura Trenčín	123,00	ZVS Dubnica	450	-	-	450	0,333 pre ČSSR	

SŠ - socialistické štáty NŠ - nesocialistické štáty

Zdroj: VÚA Praha, f. MNO/kanc. min. 1982, šk. 33, sign. 21/39 Návrh opatření k dalšímu rozvinutí zbrojní výroby pro zabezpečení potřeb ČSLA a MZO.

OPIS

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Příloha č. 1
k usnesení vlády ČSSR
č. 246/1983

S t a t u t
Vládního výboru pro obranný průmysl

Čl. 1

Postavení Vládního výboru pro obranný průmysl

Vládní výbor pro obranný průmysl (dále je „Vládní výbor“) je pracovní, iniciativní a koordinační orgán vlády Československé socialistické republiky v oblasti obranného průmyslu.

Čl. 2

Hlavní úkoly vládního výboru

Vládní výbor

1. koordinuje a na základě a v souladu s národohospodářskými plány a usneseními vlády ČSSR nebo jejího předsednictva řídí zabezpečení výzkumu, vývoje, výroby a rozvoje kapacit obranného průmyslu a úkolů plynoucích z vnějších ekonomických vztahů v této oblasti plynoucích a vyhodnocuje realizaci těchto opatření a úkolů a předkládá vládě ČSSR nebo jejímu předsednictvu závěry a návrhy;

2. projednává a předkládá vládě ČSSR nebo jejímu předsednictvu stanoviska a návrhy k materiálům, předloženým vládě ČSSR nebo jejímu předsednictvu z oblasti obranného průmyslu, zejména plánovacími a výrobními ústředními orgány;

3. organizuje přípravu a zpracování koncepcí hlavních směrů rozvoje obranného průmyslu a jeho úlohy v národním hospodářství;

4. v rozsahu schválených kompetencí, resp. plánů rozvoje národního hospodářství posuzuje a projednává zabezpečení jejich realizace a schvaluje potřebná opatření u vybraných úkolů vývoje, osvojení výroby, k plnění plánu výroby a budování kapacit obranného průmyslu;

5. posuzuje a schvaluje základní koncepční vztahy v národním hospodářství a hlavní kooperační vztahy u vybraných úkolů výroby speciální techniky podle schválených koncepcí jejího rozvoje;

6. posuzuje otázky efektivity výroby speciální techniky a přijímá nebo navrhuje vládě ČSSR nebo jejímu předsednictvu opatření k jejímu zvýšení;

7. posuzuje organizaci řízení obranného průmyslu, zejména výroby speciální techniky v rozhodujících oblastech a resortech národního hospodářství a navrhuje, případně přijímá potřebná opatření;

8. posuzuje koncepci hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v oblasti výroby speciální techniky;

9. plní další úlohy v oblasti obranného průmyslu z pověření vlády ČSSR nebo jejího předsednictva.

Čl. 3

Zřízením a činností Vládního výboru zůstává nedotčena zodpovědnost členů vlád a vedoucích ústředních orgánů státní správy za rozvoj a plnění úkolů v oblasti obranného průmyslu v jejich působnosti.

Čl. 4

Složení vládního výboru

1. Vládní výbor se skládá z předsedy, ostatních členů a sekretáře, který je též členem;

2. předsedu, členy a sekretáře Vládního výboru jmenuje vláda ČSSR.

Čl. 5

Oddobné zabezpečení činnosti Vládního výboru

1. Činnost Vládního výboru a jím ustanovených pracovních skupin a pracovních týmů zabezpečuje sekretariát Vládního výboru, pokud není tato funkce v jednotlivých případech svěřena jinému orgánu;

2. sekretariát řídí předseda Vládního výboru.

Čl. 6

Vládní výbor schvaluje svůj organizační řád.

Čl. 7

Jednací řád schválený Vládním výborem stanoví způsob přípravy, předkládání a projednávání materiálů ve Vládním výboru.

Zdroj: NA Praha, f. 1261/0/8 Předsednictvo ÚV KSČ 1983, P 87/83, b. 5 *Zpráva o posílení řízení výroby speciálního materiálu.*

J. ŠTAIGL – P. TURZA: RÜSTUNGSPRODUKTION IN DER SLOWAKEI IN DEN JAHREN 1969 – 1992 (TEIL 1)

An der Wende der 1960er und 1970er Jahre nahm eine neue Entwicklungsphase der Rüstungsproduktion in der Slowakei ihren Anfang. Sie zeichnete sich aus durch eine dynamische Entwicklung der Betriebe zur Herstellung von „Spezialmaterial“, einen starken Zuwachs der Rüstungsproduktion und den darauffolgenden blitzartigen, durch mehrere objektive und subjektive Ursachen bedingten Verfall, und nicht zuletzt durch Verselbstständigung slowakischer Entwicklungs- und Produktionslager von den tschechischen. Infolge der Teilung der Tschechoslowakei und der Entstehung zweier souveräner, selbstständiger Republiken – der Tschechischen und der Slowakischen Republik zum 1. Januar 1993, kam es zur Trennung eines relativ einheitlichen Potenzials der Rüstungsindustrie, die zeitlich zusammenfiel mit den veränderten Gesellschafts- und Marktbedingungen und eine komplizierte Phase der Konversion durchmachte. Das Ziel der Autoren ist es, in der vorliegenden Studie die Rüstungsproduktion in der Slowakei noch zu der „tschechoslowakischen“ Zeit der in Betracht gezogenen Etappe, d. h. von den 1960er Jahren bis Ende 1992, zu analysieren. Der erste Teil der Studie ist auf die Entwicklung der Rüstungsproduktion und ihren steilen Aufstieg bis 1987 fokussiert, als die Produktion von „Spezialmaterial“ sowohl in der Slowakei, als auch in der gesamten Tschechoslowakei ihren Höhepunkt seit Ende des Zweiten Weltkriegs erreichte. Der zweite Teil der Studie verfolgt die slowakischen Aspekte des darauffolgenden Prozesses der Rezession von Entwicklungstendenzen in der Rüstungsproduktion, den Rückgang der Spezialproduktion und den Verlauf, die Ergebnisse und Konsequenzen der Konversion der Rüstungsindustrie in der Slowakei in der Schlussphase der Existenz der föderativen Republik.

Im ersten Teil der Studie richtet sich die Aufmerksamkeit der Autoren vor allem auf: 1) Veränderungen in der Produktionslenkung, d. h. Verstärkung der Kompetenzen der slowakischen nationalen Organe seit der Entstehung der Verabschiedung des Föderationsgesetzes 1968, und die sukzessive Beschränkung dieser Kompetenzen, des Weiteren auf die Entstehung und Tätigkeit des Regierungskomitees für Verteidigungsindustrie und neue Aspekte der Zusammenarbeit unter den Staaten des Warschauer Paktes im Bereich der Produktion und des Exports von Militärmaterial; 2) den Innovationsprozess verbunden mit der Entwicklung, Forschung und Produktion neuer Waffen und Waffensysteme höchster Qualität, als auch mit der Beschleunigung der Entwicklung der Rüstungsproduktion, Entwicklung der Maschinenproduktion und der zunehmenden Bedeutung weiterer Industriezweige, vor allem des elektrotechnischen Segments; 3) Ergebnisse der Produktion von Panzern, Panzer- und Artillerietechnik, der Munition und anderer Arten von „Spezialmaterial“ in der Slowakei im Kontext der vorgeschlagenen und tatsächlich umgesetzten Normen zur Erfüllung von jeweiligen Fünfjahresplänen. Die Autoren dokumentieren, dass sich die Zahl der Betriebe der Produktionsbasis für Rüstungsindustrie in der Slowakei in den Jahren 1969 – 1987 von 25 auf 36 und die Zahl ihrer Angestellten von 20 000 auf 35 500 erhöht hat, wobei die Zahl der slowakischen Rüstungsbetriebe mit dem Anteil der Militärproduktion von mehr als 50% von drei auf elf gestiegen ist.

Gemessen am Umfang der Rüstungsproduktion im Jahre 1987 nahm die ČSSR den siebenten Platz in der Weltrangliste der Waffenproduzenten. Der finanzielle Gesamtwert der Rüstungsproduktion erreichte 29,298 Millionen Tschechoslowakischer Kronen (Kčs) gemessen an den geläufigen Preisen, von denen der Anteil der slowakischen Rüstungsbetriebe 17,741 Millionen Kčs, sprich 60,5 Prozent, betrug. Der Anteil der Rüstungsproduktion in der gesamten Industrieproduktion der ČSSR belief sich auf fast 3 Prozent (in Tschechien und Mähren 2%, in der Slowakei 3%). Die Produktion von Spezialmaterial betrug 11,3 Prozent vom Gesamtumfang der Maschinenproduktion der ČSSR, davon 6,1% in Tschechien und Mähren und 24,2% in der Slowakei. Die Produktion von Panzern und Panzertechnik im Jahre 1987 beteiligte sich mit 40 Prozent am Gesamtumfang der durch die tschechoslowakische Rüstungsindustrie hergestellten Waren. In der Weltrangliste der Panzer- und Panzertechnikhersteller lagen die slowakischen Betriebe auf Platz drei.